

STRATEGIA UNIWERSALNEGO PROJEKTOWANIA NA UNIWERSYTECIE MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ

Autorzy:

Tomasz Knopik – redaktor
Iwona Bober
Iwona Boguszyńska
Katarzyna Duraj-Per
Maciej Kowalski
Elżbieta Maksym
Izabela Mrochen
Barbara Zych-Pasek

Konsultacje merytoryczne:

Alicja Borzęcka-Szajner
Wojciech Góra

Dokument został opracowany w ramach projektu „Dostępny UMCS” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

UNIwersytet MARIi CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE
Projekt „Dostępny UMCS”

STRATEGIA UNIwersALNEGO PROJEKTOWANIA NA UNIwersYTECIE MARIi CURIE-SKŁODOWSKIEJ

Spis treści

Wprowadzenie	5
Słownik	8
1. Analiza stanu wyjściowego	13
1.1. Aktualne ramy prawne	13
1.2. Zasoby UMCS-u	33
1.2.1. Działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami	34
1.2.2. Funkcjonowanie systemów informatycznych	41
1.3. Bariery dostępności na UMCS-ie	45
2. Cele Strategii	47
3. Standard dostępności uczelni	49
3.1. Dostępność architektoniczna uczelni	49
3.2. Dostępność cyfrowa i informacyjno-komunikacyjna uczelni	66
3.3. Projektowanie uniwersalne w dydaktyce akademickiej	72
4. Wykaz działań	79
Bibliografia	82
Materiały poszerzające wiedzę z zakresu UD dla kadr uczelni	84
Załączniki	88

Wprowadzenie

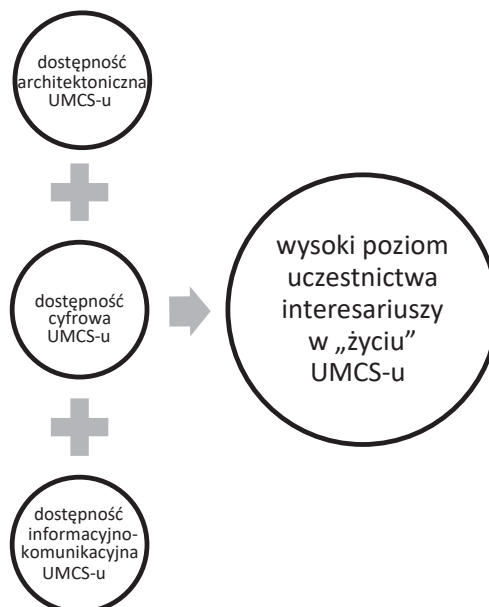
Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami wymaga od podmiotów publicznych wdrożenia rozwiązań, których celem będzie ograniczenie barier architektonicznych, cyfrowych¹ oraz informacyjno-komunikacyjnych. Oczywiście nie jest możliwe całkowite wyeliminowanie barier, tym bardziej, że sam termin „osoba ze specjalnymi potrzebami” należy rozumieć bardzo szeroko – odnosi się zarówno do osób z niepełnosprawnościami, jak i osób doświadczających czasowych trudności. Chodzi zatem o wszystkich, którzy ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne albo ze względu na okoliczności, w których się znajdują, muszą podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przewyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi. Potencjalny katalog ograniczeń jest zatem bardzo szeroki i trudno uwzględnić całą jego zawartość w projektowaniu środowiska uniwersyteckiego dostępnego wszystkim. Należy jednak podjąć kluczowe działania, które stworzą ramy dla wdrażania codziennej praktyki inkluzywnej zapewniającej uczestnictwo we wspólnych działaniach i wspólnej przestrzeni jak największej liczbie zainteresowanych.

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie od lat podejmuje różnorodne inicjatywy, których celem jest zwiększenie dostępności świadczonych usług dla osób z niepełnosprawnościami. Prezentowana *Strategia uniwersalnego projektowania* jest kluczowym etapem wypracowania i wdrażania ogólnouniwersyteckiego standardu dostępności tak, aby na poziomie każdej jednostki uczelni prowadzone były tożsame działania o charakterze kompleksowym, zarówno na poziomie obsługi administracyjnej, polityki informacyjnej, jak i samej dydaktyki.

¹ Należy zaznaczyć, że dokument ten w zakresie zapewnienia standardu dostępności cyfrowej odsyła do ustawy z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (Dz. U. poz. 848).

Zapewnienie standardu dostępności na UMCS-ie to jednak nie tylko literalne wypełnianie obowiązków wynikających z ustawy. W związku z tym, że uczelnia odpowiada za proces kształcenia młodych ludzi, konieczne jest pójście o krok dalej i wdrożenie reguł uniwersalnego projektowania (UD) do metodyki nauczania-uczenia się. Celem UD jest bowiem ograniczenie występowania potencjalnych barier, co umożliwia uczestnictwo jak największej liczbie studentów – nie tylko tym, którzy posiadają orzeczenie o niepełnosprawności, ale każdemu, kto w sposób trwały lub chwilowy zmagają się z określonymi trudnościami (np. złamanie kończyny, pogorszenie widzenia, kryzys psychiczny, kondycja fizyczna w czasie ciąży). Nie bez znaczenia jest również kształtowanie przez uniwersytet postaw studentów, które przyczyniać się będą do promowania idei inkluzji społecznej i szacunku dla różnorodności w ich najbliższym otoczeniu. Chodzi zatem o to, aby prezentowana *Strategia uniwersalnego projektowania na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej* stanowiła swoisty katalizator działań na rzecz budowania klimatu pełnego włączenia społecznego i kulturowego i przyczyniła się do kontynuowania tych aktywności w środowisku przyszłych absolwentów. Za myśl przewodnią strategii można zatem uznać wyrażenie: **Dostępna uczelnia – otwarty umysł – dostępny świat.**

Rys. 1. Od dostępności uczelni do wysokiego poziomu partycypacji interesariuszy w jej życiu

Dokument został opracowany w ramach projektu „Dostępny UMCS” realizowanego na podstawie umowy podpisanej z Narodowym Centrum Badań i Rozwoju – Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój, Oś priorytetowa: III. Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i rozwoju, Działanie: 3.5 Kompleksowe programy szkół wyższych. Jest on efektem pracy zespołu ekspertów w składzie:

- Tomasz Knopik – kierujący pracami zespołu, redaktor *Strategii*,
- Iwona Bober,
- Iwona Boguszyńska,
- Katarzyna Duraj-Per,
- Maciej Kowalski,
- Elżbieta Maksym,
- Izabela Mrochen,
- Barbara Zych-Pasek.

Eksperci reprezentowali zarówno UMCS, jak i instytucje zewnętrzne, co pozwoliło z jednej strony obiektywnie zidentyfikować wyzwania stojące przed uczelnią w zakresie wdrażania zasad uniwersalnego projektowania, z drugiej zaś umożliwiło odniesienie tych wyzwań do specyfiki UMCS-u (w tym zasobów i ograniczeń uczelni).

Strategia została poddana dyskusjom i konsultacjom (w tym z udziałem przedstawicieli środowiska osób z niepełnosprawnościami), a jej ostateczny kształt jest wynikiem w pełni partycypacyjnego modelu opracowywania dokumentów poświęconych rozwojowi uczelni. Wyznaczone cele i zaprojektowane działania wymagają zaangażowania całego środowiska UMCS-u, gdyż uniwersalne projektowanie nie jest tylko techniką pracy, która może być stosowana przez wybraną grupę dydaktyków – to przede wszystkim wizja uniwersytetu otwierającego się na różnorodność potrzeb i możliwości każdego z nas. Otwartość zaś nie może być tylko deklarowaną postawą, ale musi przejawiać się w działaniu. I temu ma właśnie służyć prezentowany dokument – wytycza on najważniejsze kierunki implementacji UD i zachęca wszystkie zaangażowane w rozwój uczelni podmioty do ich uwzględnienia w swoich działaniach.

Słownik

Bariera – przeszkoda lub ograniczenie architektoniczne, cyfrowe lub informacyjno-komunikacyjne, które uniemożliwia lub utrudnia osobom ze szczególnymi potrzebami udział w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami (*Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami*, art. 2).

Dostęp alternatywny – to takie rozwiązanie organizacyjne, które zapewnia osobie ze szczególnymi potrzebami dostęp do budynku/usługi, ale nie w sposób samodzielny lub na zasadzie równości z innymi osobami (potrzebna pomoc innej osoby lub dodatkowy sprzęt, ewentualnie dostęp online).

Dostępność to cecha, dzięki której z produktów, usług i przestrzeni może korzystać na równi jak największa liczba osób. W rzeczywistości można potraktować dostępność jako stały proces minimalizowania barier korzystania z danego produktu/usługi przez jak największą liczbę odbiorców.

Edukacja włączająca – wspólne kształcenie i wychowywanie dzieci oraz osób uczących się, uwzględniające zróżnicowanie ich potrzeb edukacyjnych i rozwojowych, umożliwiające im rozwój, postępy w nauce, uczestnictwo i włączenie społeczne. Edukacja włączająca – nazywana inaczej inkluzyjną – zakłada możliwość uczenia się każdego dziecka jak najbliżej miejsca zamieszkania z zapewnieniem równego dostępu do wszystkich elementów procesu uczenia się/nauczania. Edukacja włączająca dotyczy wszystkich etapów i poziomów kształcenia, stąd należy również dążyć do rozwijania inkluzji w odniesieniu do studiów wyższych.

ICF – Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia – dokument opisujący język oraz strukturę charakteryzowania i pomiaru stanu zdrowia oraz stanów związanych ze zdrowiem. ICF służy

do zbierania i porządkowania informacji w ramach oceny funkcjonalnej, której celem jest, oprócz rozpoznania medycznego, wieloaspektowy opis funkcjonowania podmiotu, wskazujący zarówno na rozwinięte struktury, realizowane funkcje, podejmowane aktywności, doświadczane bariery, otrzymywane wsparcie oraz posiadane zasoby intrapersonalne (osobowe). Klasyfikacja ICF pozwala opisać zróżnicowane sposoby funkcjonowania osób z takim samym typem niepełnosprawności (np. różnice w funkcjonowaniu osoby A i B z zaburzeniami ze spektrum autyzmu).

Koordinator ds. dostępności – funkcja wprowadzona przepisami *Ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami*; opiekun dostępności i rzecznik rozwiązań na rzecz osób ze szczególnymi potrzebami w danej instytucji/organizacji. Zadania tej osoby to m.in.:

- wsparcie osób ze szczególnymi potrzebami w dostępie do informacji o danym podmiocie i usługach, jakie świadczy,
- tworzenie i wdrażanie planu na rzecz poprawy dostępności danej instytucji.

Osoby ze szczególnymi potrzebami – osoby, które doświadczają trudności i bariery w pełnym uczestniczeniu w życiu społecznym i korzystaniu z przestrzeni publicznej. Art. 2 *Ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami* podaje następującą definicję: „każda osoba, która ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne albo ze względu na okoliczności, w których się znajduje, musi podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przezwyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na równi z innymi osobami”.

Przykładowo:

- osoby poruszające się na wózkach, o kulach i o ograniczonej możliwości poruszania się,
- osoby niewidome i słabowidzące,
- osoby głuche i słabosłyszące,
- osoby głuchoniewidome,

- osoby z niepełnosprawnościami psychicznymi, intelektualnymi oraz z zaburzeniami funkcji poznawczej,
 - osoby starsze,
 - kobiety w ciąży,
 - osoby z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi,
 - osoby mające trudności w komunikowaniu się z otoczeniem (także z rozumieniem języka pisanego albo mówionego),
 - osoby o nietypowym wzroście (w tym również dzieci),
 - osoby wykluczone cyfrowo,
 - osoby z ciężkim lub nieporęcznym bagażem, towarem,
 - osoby z tymczasową ograniczoną sprawnością manualną.
- Nie można tego katalogu traktować jako zamkniętego.

Niepełnosprawność – skutek lub wynik złożonych wzajemnych związków pomiędzy stanem zdrowia jednostki i czynnikami osobowymi a czynnikami zewnętrznymi (czyli warunkami, w jakich jednostka żyje) utrudniającymi jej funkcjonowanie. Art. 1 *Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych* wskazuje, że pojęcie „osoby niepełnosprawne” obejmuje osoby, które mają długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub w zakresie zmysłów, co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełny i skuteczny udział w życiu społecznym, na zasadzie równości z innymi osobami. Aktualnie podkreśla się, że właściwsze jest używanie określenia „osoba z niepełnosprawnością” nietraktujące niepełnosprawności jako cechy definiującej osobę.

Projektowanie uniwersalne – określony w *Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych* kluczowy instrument realizacji idei dostępności. Projektowanie uniwersalne zakłada takie rozwiązania, które są użyteczne dla wszystkich ludzi w jak największym zakresie, bez potrzeby specjalnej adaptacji lub dostosowań. Model ten zastosowany w kontekście edukacji określany jest jako *projektowanie uniwersalne w edukacji (universal design for learning – UDL)*. Organizacja nauczania zakłada wykorzystanie zróżnicowanych środków dydaktycznych oraz prezentacji materiału, a także różnorodne środki pedagogiczne i technologiczne wspierające motywację i zaangażowanie osób uczących się.

Racjonalne usprawnienia – konieczne i adekwatne do potrzeb osoby (osób) ze specjalnymi potrzebami modyfikacje lub adaptacje, niepociągające za sobą nieproporcjonalnych i niepotrzebnych utrudnień. Umożliwiają one dostępność danej usługi wtedy, gdy rozwiązania oparte na modelu uniwersalnego projektowania nie są wystarczające.

Uczestnictwo – aktywny udział osoby uczącej się w procesie nauczania-uczenia się, przejawiający się:

- angażowaniem w działania grupowe (bez doświadczania barier dostępu),
- podejmowaniem wysiłku zrozumienia przeobrażeń rzeczywistości,
- poczuciem wpływu na zmiany dokonujące się we własnym życiu,
- przyjmowaniem odpowiedzialności za swoje życie i za grupę, w której osoba ucząca się funkcjonuje (Model Edukacji dla Wszystkich, MEiN, 2020).

Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) – standard dostępności treści stron internetowych; zbiór zasad, jakimi powinien kierować się twórca strony www, aby przygotować stronę maksymalnie dostępną dla większości potencjalnych użytkowników. Jak zapisano we wprowadzeniu do polskiego tłumaczenia WCAG 2.1 (dostęp: [Wytyczne dla dostępności treści internetowych \(WCAG\) 2.1 \(w3.org\)](https://www.w3.org/WAI/ARIA/ig1/aria-practices-2.1/)):

Chociaż wytyczne poruszają szereg zagadnień, nie jest możliwe, aby odpowiadały szczegółowo na potrzeby wszystkich możliwych rodzajów, stopni niepełnosprawności czy też niepełnosprawności złożonych. Wytyczne pozwalają jednak tworzyć bardziej użyteczne treści, zarówno dla starszych użytkowników, których sprawność zmienia się wraz z wiekiem, jak i dla każdego innego użytkownika.

Wersja 2.1 wyodrębnia cztery aspekty dostępności:

- postrzegalność – informacje muszą być przedstawione użytkownikom w dostępny dla nich sposób;
- funkcjonalność – komponenty interfejsu użytkownika oraz nawigacja muszą być funkcjonalne – powinny pozwalać na interakcję;

- zrozumiałość – treść oraz obsługa przez użytkownika muszą być zrozumiałe – przystępne w odbiorze;
- solidność – treść musi być wystarczająco solidna, aby mogła być poprawnie interpretowana przez wielu różnych klientów użytkownika, włączając technologie asystujące.

Podsumowującym piątym kryterium jest zgodność – spełnienie kryterium dostępności na trzech poziomach: A, AA, AAA. Kryteria sukcesu WCAG 2.1 są formułowane jako twierdzenia możliwe do zweryfikowania i niepowiązane z konkretną technologią.

1. Analiza stanu wyjściowego

1.1. Aktualne ramy prawne

Powszechna deklaracja praw człowieka stwierdza, że wszyscy ludzie są wolni i równi pod względem godności i praw. Art. 2 stanowi, że:

Każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji, bez względu na jakiegokolwiek różnice rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek innego stanu ([Powszechna Deklaracja Praw Człowieka](#)).

Deklaracja przyznaje każdemu człowiekowi m.in. prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa, prawo do uznawania jego osobowości prawnej, prawo do ochrony prawnej i ochrony przed dyskryminacją, prawo do swobody przemieszczania się, prawo do własności, wolności zgromadzeń i stowarzyszeń, udziału w rządzeniu państwem, prawo do ubezpieczenia społecznego, dostępu do pracy wraz z wypoczynkiem, prawo do ochrony zdrowia i pomocy społecznej, prawo do nauki i uczestnictwa w życiu kulturalnym czy też prawo do zawarcia związku małżeńskiego po uzyskaniu pełnoletniości.

Należy podkreślić, że *Powszechna deklaracja praw człowieka* jest rezolucją uchwaloną przez Zgromadzenie Ogólne ONZ i jako taka nie ma charakteru w pełni wiążącego – stanowi jedynie deklarację niegenerującą w sposób bezpośredni aktów wykonawczych na poziomie prawa krajowego. Zawarte w niej zapisy w najbardziej ogólnym sensie, tj. dążenia do zapewniania równości w dostępie do dóbr publicznych, stwarzają solidne podstawy do poszukiwania praktycznych rozwiązań realizujących te wytyczne. Jednym z takich rozwiązań, a właściwie zbiorem różnych propozycji, jest model projektowania uniwersalnego.

Prawo międzynarodowe od wielu lat wskazuje na konieczność włączenia w polityki państw koncepcji projektowania uniwersalnego. W 2001 r. Komitet Ministrów przyjął tzw. Rezolucję z Tomar, która dotyczyła wprowadzenia zasad projektowania uniwersalnego do programów nauczania wybranych zawodów. Możemy w niej przeczytać, że „[k]westie uniwersalnego projektowania powinny być włączone do wszystkich rodzajów i na wszystkich szczeblach kształcenia, które mają wpływ na nasze środowisko fizyczne”. Wcześniej podobne głosy, choć bez wskazania wprost metodyki projektowania uniwersalnego, pojawiły się w tzw. *Deklaracji z Salamanki* uchwalonej przez UNESCO w 1994 r. Można w niej przeczytać, że:

My, delegaci Światowej Konferencji dotyczącej Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych [...] niniejszym potwierdzamy nasze zaangażowanie wobec Edukacji dla Wszystkich, uznając konieczność i pilną potrzebę zapewnienia kształcenia dzieci, młodzieży i dorosłych posiadających szczególne potrzeby edukacyjne w ramach zwykłych systemów oświaty oraz przyjmujemy Wytyczne dla działań w zakresie specjalnych potrzeb edukacyjnych, aby rządy i organizacje mogły kierować się duchem tych postanowień i zaleceń (UNESCO, 1994).

Komitet Ministrów Rady Europy 12 października 2009 r. wydał zalecenie dla państw członkowskich w sprawie osiągnięcia pełnego uczestnictwa przez projektowanie uniwersalne (Zalecenie CM/Rec 2009/8). Państwa członkowskie, jak wskazuje Zalecenie:

powinny podjąć działania mające na celu wdrożenie zasad projektowania uniwersalnego we wszystkich dziedzinach życia społecznego, np. w dziedzinach środowiska zbudowanego, technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT), transportu, usług, turystyki, produktów i towarów, systemów informacyjnych, zatrudnienia i edukacji.

Istotne znaczenie odgrywa również *Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych*, która została ratyfikowana 25 października 2012 r. (Dz. U. 2012 r. poz. 1169). Jest to podstawowy dokument regulujący prawa osób z niepełnosprawnościami do uczestnictwa w życiu publicznym na równi z innymi, w sposób samodzielny i niezależny. W art. 2 *Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych* po raz pierwszy w polskim obiegu prawnym pojawiła się definicja projektowania uniwersalnego:

projektowanie produktów, środowiska, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich, w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania. Uniwersalne projektowanie nie wyklucza pomocy technicznych dla szczególnych grup osób niepełnosprawnych, jeżeli jest to potrzebne.

Wykaz podstawowych aktów prawnych i dokumentów regulujących projektowanie uniwersalne oraz kwestię dostępności społecznej i cyfrowej (zgodnie z listą aktów prawnych zamieszczoną w dokumencie *Moduły zajęć projektowania uniwersalnego w ramach wybranych obszarów kształcenia*, por. NCBiR, 2019):

- Uchwała Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych z dnia 25 grudnia 1993 r. Rezolucja 48/96: Standardowe zasady wyrównywania szans osób niepełnosprawnych;
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. poz. 483, z późn. zm.);
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – Karta Praw Osób Niepełnosprawnych (M.P. z 1997 r., nr 50, poz. 475);
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. nr 127, poz. 721 z późn. zm.);
- Rezolucja ResAP(2001)1 dotycząca wprowadzania zasad uniwersalnego projektowania do programów w nauczania wszystkich zawodów związanych z tworzeniem środowiska budowlanego, zwana Rezolucją z Tomar;
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. nr 64, z 2004 r., poz. 593 z późn. zm.);
- Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych z dnia 13 grudnia 2006 r., ratyfikowana przez Polskę dnia 6 września 2012 r. (art. 9 KPON, Dz. U. z 2012 r. poz. 1169);
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z dnia 15 listopada 2010 r. – Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności na lata 2010–2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier COM(2010) 636 wersja ostateczna, zwany dalej „Europejską strategią w sprawie niepełnosprawności”;

- Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikacji (Dz. U. z 2017, poz. 182);
- Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012, s. 391);
- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (SRKL) przyjęta przez Radę Ministrów (uchwała nr 104 Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r.);
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12. 2013, s. 320, z późn. zm.);
- Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1300/2014 z 18 grudnia 2014 r. w sprawie technicznych specyfikacji interoperacyjności odnoszących się do dostępności systemu kolei Unii dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej możliwości poruszania się (w skrócie: TSI-PRM);
- Ustawa o rewitalizacji (Dz. U. z 2015r., poz. 1777);
- Traktat o Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 202 z 07.06.2016, s. 1);
- Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 202 z 07.06.2016, s. 1);
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 z dn. 26 października 2016 r. w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego;
- Rządowy program Dostępność Plus 2018-2025 z 17 lipca 2018 r. w działaniu 13. Dostępność w programach kształcenia;
- Standard dostępności WCAG 2.1 (Web Content Accessibility Guidelines);
- Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych z dnia 4 kwietnia 2019 r. (Dz. U. z 2019 poz. 848);
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/882 z dn. 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wymogów dostępności produktów i usług (ang. European Accesibility Act, w skrócie EAA) – <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32019L088>;

- [Ustawa o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami](#)
(ustawa z dnia 19 lipca 2019 r.).

Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych

Uchwalone przez ONZ w grudniu 1993 r., będące poprzednikiem *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych*, miały na celu zagwarantowanie tych samych praw i obowiązków osobom niepełnosprawnym jako obywatelom.

Zasada 1. Kształtowanie świadomości

Państwa powinny podjąć działania w celu podniesienia poziomu świadomości społeczeństwa na temat osób niepełnosprawnych, ich praw, potrzeb, możliwości i udziału w życiu społecznym.

Zasada 2. Opieka medyczna

Państwa powinny zapewnić skuteczną pomoc medyczną osobom niepełnosprawnym.

Zasada 3. Rehabilitacja

Państwa powinny zapewnić usługi rehabilitacyjne osobom niepełnosprawnym tak, aby mogły one osiągać i utrzymywać optymalny poziom niezależności i funkcjonowania.

Zasada 4. Służby wspierające

Państwa powinny zagwarantować osobom niepełnosprawnym opiekę w pełnym zakresie służb wspierających, włącznie ze wszelkimi urządzeniami pomocniczymi, po to, by pomóc im w podnoszeniu poziomu niezależności w życiu codziennym oraz w egzekwowaniu przysługujących im praw.

Zasada 5. Dostępność

Państwa powinny zdawać sobie sprawę z ogromnego znaczenia problemu dostępności w procesie wyrównywania szans we wszystkich sferach życia społecznego. Wobec osób dotkniętych jakąkolwiek formą niepełnosprawności państwa powinny inicjować programy działania zmierzające do udostępnienia

im środowiska fizycznego i wprowadzić rozwiązania ułatwiające dostęp do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej.

Zasada 6. Edukacja

Państwa powinny brać pod uwagę zasadę równych szans w zakresie edukacji podstawowej, średniej i wyższej, o charakterze integracyjnym, dla niepełnosprawnych dzieci, młodzieży i dorosłych. Państwa powinny zagwarantować to, że kształcenie osób niepełnosprawnych będzie stanowiło integralną część systemu oświaty.

Zasada 7. Zatrudnienie

Państwa powinny uznać zasadę, że należy wzmocnić pozycję osób niepełnosprawnych tak, aby zaczęły one egzekwować swoje prawa, zwłaszcza w dziedzinie zatrudnienia. Zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich powinny one mieć równe szanse wykonywania pożytecznego i satysfakcjonującego finansowo zajęcia na otwartym rynku pracy.

Zasada 8. Środki utrzymania i zabezpieczenie socjalne

Państwa są odpowiedzialne za bezpieczeństwo socjalne i zapewnienie środków utrzymania osobom niepełnosprawnym.

Zasada 9. Życie rodzinne i integralność osobista

Państwa powinny promować pełne uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu rodzinnym. Powinny promować prawo do integralności osobistej i zagwarantować, by prawo nie dyskryminowało osób niepełnosprawnych ze względu na związki seksualne, małżeństwo i rodzicielstwo.

Zasada 10. Kultura

Państwa powinny zagwarantować osobom niepełnosprawnym integrację i możliwość uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych na równych prawach.

Zasada 11. Sport i rekreacja

Państwa podejmą działania, aby zapewnić osobom niepełnosprawnym równe możliwości uprawiania sportu i rekreacji.

Zasada 12. Religia

Państwa będą podejmować działania ułatwiające równoprawne uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu religijnym ich społeczności.

Zasada 13. Informacja i badania naukowe

Państwa przyjmują główną odpowiedzialność za gromadzenie i rozpowszechnianie informacji na temat warunków życiowych osób niepełnosprawnych oraz promowanie badań naukowych dotyczących wszystkich aspektów ich życia, łącznie z analizowaniem przeszkód utrudniających im codzienne funkcjonowanie.

Zasada 14. Kreowanie polityki i planowanie

Państwa powinny zagwarantować, by problemy niepełnosprawności były uwzględniane w skali całego kraju w procesie kreowania polityki i planowania dotyczącego tych problemów.

Zasada 15. Tworzenie prawa

Państwa odpowiadają za tworzenie podstaw prawnych dla działań prowadzących do pełnego uczestnictwa i wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

Zasada 16. Polityka ekonomiczna

Państwa ponoszą odpowiedzialność finansową za krajowe programy i działania nakierowane na tworzenie równych szans osobom niepełnosprawnym.

Zasada 17. Koordynacja działań

Państwa są odpowiedzialne za ustanowienie i umacnianie pozycji krajowych komitetów koordynacyjnych lub innych podobnych organów, które służyłyby jako instancje ogniskujące na poziomie krajowym działania dotyczące problemów niepełnosprawności.

Zasada 18. Organizacje osób niepełnosprawnych

Państwa powinny określić prawo organizacji osób niepełnosprawnych do reprezentowania osób niepełnosprawnych na poziomach krajowym,

regionalnym i lokalnym. Państwa powinny także uznać doradczą rolę organizacji osób niepełnosprawnych w kształtowaniu polityki społecznej w odniesieniu do tych osób.

Zasada 19. Szkolenie personelu

Państwa są odpowiedzialne za zapewnienie na wszystkich poziomach właściwego szkolenia personelu, zaangażowanego w planowanie i prowadzenie programów i usług dla osób niepełnosprawnych.

Zasada 20. Monitoring krajowy i ocena programów dotyczących niepełnosprawności w zakresie wdrażania niniejszych zasad

Państwa są odpowiedzialne za stałą kontrolę i ocenę wdrażania programów krajowych oraz służb i usług dotyczących wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

Zasada 21. Współpraca techniczna i gospodarcza

Obowiązkiem państw uprzemysłowionych i rozwijających się jest współpraca i podejmowanie działań na rzecz poprawy warunków życia osób niepełnosprawnych w krajach rozwijających się.

Zasada 22. Współpraca międzynarodowa

Państwa będą aktywnie uczestniczyć we współpracy międzynarodowej dotyczącej polityki wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

Zob. [uchwałę Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych z dnia 25 grudnia 1993 r. \(Rezolucja 48/96\).](#)

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Art. 32.1 Konstytucji RP stwierdza, że: „Wszyscy są wobec prawa równi”. Każdy człowiek podlegający jurysdykcji państwa Polskiego, niezależnie od swojego wieku, płci, wykształcenia, wyznania czy niepełnosprawności musi być równo traktowany przez władze i instytucje publiczne.

Art. 13. §1. Każdy, wobec kogo zasada równego traktowania została naruszona, ma prawo do odszkodowania.

Zob. [Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej](#).

Europejska Agenda Cyfrowa (KOM 2010/245)

Jednym z jej celów jest zwiększenie umiejętności wykorzystywania technologii cyfrowych i włączenia społecznego. Dostępność i możliwości wykorzystania są również problemem dla niepełnosprawnych Europejczyków. Niwelowanie przepaści cyfrowej może zwiększyć szanse osób z mniej uprzywilejowanych grup społecznych na uczestnictwo w społeczeństwie cyfrowym na równych prawach (w tym na korzystanie z usług, które ich bezpośrednio dotyczą, takich jak e-kształcenie, e-administracja, e-zdrowie), a przez to poprawić ich sytuację przez zwiększenie ich szans na rynku pracy. Umiejętność posługiwania się technologiami cyfrowymi jest więc jedną z ośmiu kluczowych kompetencji, które mają fundamentalne znaczenie dla osób funkcjonujących w społeczeństwie opartym na wiedzy (Por. *Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie*).

Istnieje również potrzeba wspólnych działań, aby zagwarantować pełny dostęp do nowych elektronicznych treści dla osób niepełnosprawnych. W szczególności publiczne strony internetowe i usługi internetowe w UE, które są ważne dla pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, powinny zostać dostosowane do międzynarodowych standardów dostępności stron internetowych. Ponadto Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych zawiera zobowiązania dotyczące dostępności.

Zob. [Europejską Agendę Cyfrową \(KOM 2010/245\)](#).

Dyrektywa o dostępności publicznych stron internetowych i aplikacji mobilnych

Jest to dokument z dnia 26 października 2016 r. w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego (EN 301 549 V2.1.2). Dotyczy on wszystkich stron www i aplikacji instytucji publicznych.

Instytucje publiczne definiowane są tak samo jak w prawie zamówień publicznych.

Kolejnym krokiem jest publikacja dyrektywy w dzienniku urzędowym UE, a następnie wdrożenie jej przez kraje członkowskie, proces ten może trwać maksymalnie 21 miesięcy od momentu publikacji. Nowe strony (powstałe po wdrożeniu przepisów dyrektywy) będą musiały być dostosowane do nowych wymogów w ciągu jednego roku, a starsze strony i aplikacje – w ciągu 33 miesięcy. Obowiązek dostosowania stron internetowych i aplikacji mobilnych spoczywa na wszystkich instytucjach publicznych, z wyjątkiem organizacji pozarządowych, nieświadczących podstawowych usług dla społeczności lub dla osób z niepełnosprawnością, oraz nadawców publicznych. Poszczególne kraje członkowskie mogą również z obowiązku dostosowania zwolnić szkoły, przedszkola i żłobki, serwisy www i aplikacje tych instytucji muszą jednak spełniać minimalne wymogi dostępności, pozwalające na wykonywanie podstawowych czynności e-administracyjnych.

Europejski akt o dostępności (European Act of Accessibility EAA)

Dyrektywa w sprawie dostępności produktów i usług (ang. European Accessibility Act, w skrócie EAA) została opublikowana 7 czerwca 2019 r. Jest to pierwsza regulacja o dostępności w prawie Unii Europejskiej w sprawie wymogów dostępności produktów i usług. Każdy kraj członkowski Unii Europejskiej ma zapewnić jednakowe wymogi dostępności wybranych produktów i usług, m.in. dostępny sprzęt komputerowy, systemy operacyjne, terminale samoobsługowe, usługi łączności elektronicznej, usługi medialne, audiowizualne, usługi transportowe, bankowe, handel elektroniczny oraz e-książki.

Zob. [Europejski akt o dostępności](#).

Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych

Artykuł 9. Dostępność

1. Aby umożliwić osobom niepełnosprawnym samodzielne funkcjonowanie i pełne uczestnictwo we wszystkich aspektach życia, Państwa Strony podejmą odpowiednie środki w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym, na zasadach równości z innymi osobami, dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjnych i komunikacyjnych, a także do innych urządzeń i usług, powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich. Środki te, obejmujące rozpoznanie i eliminację przeszkód i barier w zakresie dostępności, stosują się między innymi do:

b) informacji, komunikacji i innych usług, w tym usług elektronicznych i służb ratowniczych.

2. Państwa Strony podejmą również odpowiednie środki w celu:

b) zapewnienia, by instytucje prywatne, które oferują urządzenia i usługi ogólnie dostępne lub powszechnie zapewniane, uwzględniały wszystkie aspekty ich dostępności dla osób niepełnosprawnych;

Artykuł 21. Wolność wypowiedania się i wyrażania opinii oraz dostęp do informacji

Państwa Strony podejmą wszelkie odpowiednie środki, aby osoby niepełnosprawne mogły korzystać z prawa do wolności wypowiedania się i wyrażania opinii, w tym wolności poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i poglądów, na zasadach równości z innymi osobami i poprzez wszelkie formy komunikacji według ich wyboru, zgodnie z definicją zawartą w art. 2 niniejszej Konwencji, między innymi poprzez:

- dostarczanie osobom niepełnosprawnym informacji przeznaczonych dla ogółu ludzi, w dostępnych dla nich formach i technologiach, odpowiednio

do różnych rodzajów niepełnosprawności, na czas i bez dodatkowych kosztów,

- nakłanianie instytucji prywatnych, które świadczą usługi dla ogółu ludzi, w tym przez Internet, do dostarczania informacji i usług w formie dostępnej i użytecznej dla osób niepełnosprawnych; [..].

Rozporządzenie o Krajowych Ramach Interoperacyjności

W Dzienniku Ustaw 16 maja 2012 r. znalazło się Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 2012 r. w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności, minimalnych wymagań dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalnych wymagań dla systemów teleinformatycznych (Dz. U. z 2012 r., pozycja 526) ustanawiające Krajowe Ramy Interoperacyjności, stanowiące niezwykle istotny krok do zorganizowania rządowej infrastruktury informatycznej.

§ 19. W systemie teleinformatycznym podmiotu realizującego zadania publiczne służące prezentacji zasobów informacji należy zapewnić spełnienie przez ten system wymagań Web Content Accessibility Guidelines (WCAG 2.0), z uwzględnieniem poziomu AA, określonych w załączniku nr 4 do rozporządzenia.

Rozporządzenie określa minimalne wymagania dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej oraz minimalne wymagania dla systemów teleinformatycznych administracji publicznej.

Równie ważną wprowadzoną ustawą jest ta z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych, która reguluje WCAG 2.1.

Zob. [ustawę z dnia 4 kwietnia 2019 roku.](#)

Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami

20 września 2019 r. weszła w życie ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami – filar Programu Dostępność Plus.

Celem ustawy jest poprawa warunków życia i funkcjonowania obywateli ze szczególnymi potrzebami, którzy są narażeni na marginalizację lub dyskryminację m.in. ze względu na niepełnosprawność lub obniżony poziom sprawności z powodu wieku czy choroby. Ustawa jest kluczowym elementem rządowego programu „Dostępność Plus”, który rząd przyjął 17 lipca 2018 r. Rozwiązania przewidziane w projekcie ustawy realizują zapisy *Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych*, zobowiązujące do zapewnienia takim osobom na równi z innymi obywatelami dostępu do różnych obiektów. Projekt ustawy powstał we współpracy ze środowiskiem osób niepełnosprawnych.

Sektor publiczny jest zobowiązany do zapewnienia co najmniej minimalnej dostępności, która zagwarantuje dostępność podmiotu publicznego. Podmiot publiczny zapewnia dostępność przez stosowanie uniwersalnego projektowania nowych rozwiązań lub racjonalnych usprawnień w usuwaniu istniejących barier. Minimalne wymagania obejmują zapewnienie w instytucjach publicznych:

- **dostępności architektonicznej** – zarówno korytarze, jak i klatki schodowe powinny być wolne od barier i zapewniać możliwość poruszania się po nich m.in. osobom na wózku, osobom korzystającym z kul, lasek i innych pomocy ortopedycznych, osobom starszym, a także osobom z wózkami dziecięcymi, mającymi różne problemy z poruszaniem się (windy, schody, korytarze, ciągi piesze w budynku),
- **dostępności cyfrowej** – została kompleksowo uregulowana w ustawie o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych,
- **dostępności informacyjno-komunikacyjnej** – zapewnienie informacji na temat tego, jakie zadania wykonuje dany podmiot w postaci nagrania w polskim języku migowym dla osób głuchych, informacji w tekście łatwym do czytania (ETR) m.in dla osób z niepełnosprawnością intelektualną czy pliku odczytywalnego maszynowo, dzięki któremu taką informację może udźwiękować osoba niewidoma. Dostępność w tym zakresie to także umożliwienie komunikacji z podmiotem w taki sposób, jaki jest dogodny dla osoby ze szczególnymi potrzebami np. przez SMS czy przy użyciu usługi tłumaczenia migowego online.

Między innymi ustawie podlegają szkoły publiczne.

Za koordynację wdrażania ustawy odpowiedzialny jest minister ds. rozwoju regionalnego przy pomocy Rady Dostępności – organu opiniodawczo-doradczego w sprawach dostępności. Ponadto każdy organ władzy publicznej (w tym administracji rządowej i samorządowej oraz kontroli państwowej i ochrony prawa), a także sądy i trybunały wyznaczają co najmniej jedną osobę pełniącą funkcję koordynatora ds. dostępności.

Na podstawie ustawy utworzony został Fundusz Dostępności, którego celem będzie udzielanie wsparcia finansowego na dostosowanie budynków podmiotów publicznych oraz budynków mieszkalnictwa wielorodzinnego. To dzięki tym środkom będziemy mogli budować windy i inne usprawnienia w budynkach – co jest bardzo wyraźnym oczekiwaniem społecznym. Wsparcie ze środków Funduszu udzielane będzie w formie pożyczki, ale z możliwością częściowego jej umorzenia po spełnieniu określonych kryteriów (np. jeśli z inwestycji korzystać będzie duża liczba osób niepełnosprawnych czy seniorów).

Ustawa przewiduje sankcje za brak realizacji zasady dostępności. Na podmioty publiczne, które nie spełnią minimalnych wymagań w zakresie dostępności, przysługiwać będzie skarga na brak dostępności. W celu jej złożenia osoba ze szczególnymi potrzebami będzie musiała najpierw zawnieść o zapewnienie jej dostępności, a dopiero brak lub niewłaściwa reakcja ze strony podmiotu publicznego umożliwia złożenie skargi do Prezesa Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Pozytywne rozpatrzenie skargi może skutkować nakazem zapewnienia dostępności, a niewywiązanie się z tego – nałożeniem kary pieniężnej.

W ustawie przewidziano nieobowiązkową certyfikację – służącą poprawie dostępności – dla podmiotów prywatnych i organizacji pozarządowych. Podmioty prywatne i organizacje pozarządowe, które zdecydują się na audyt potwierdzający ich dostępność w certyfikacie, będą mogły uzyskać pięcioprocentową zniżkę we wpłatach przekazywanych do Państwowego

Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Rozwiązania te powinny zachęcać firmy prywatne do zadbania o swoją dostępność.

Przepisy przejściowe

Ustawa weszła w życie po 14 dniach od daty jej ogłoszenia w Dzienniku Ustaw, czyli 20 września 2019 r. Ale uwzględniając konieczność zapewnienia odpowiedniego czasu na dostosowanie się do zmian, część regulacji zacznie obowiązywać w innych terminach. Dotyczy to w szczególności wyznaczenia koordynatora dostępności (od września 2020 r.), wejścia w życie przepisów umożliwiających składanie skargi na brak dostępności czy umożliwienie certyfikacji podmiotów prywatnych (18 miesięcy po wejściu w życie ustawy), a także rozwiązań w zakresie dostępności cyfrowej (tu zgodnie z osobną już obowiązującą ustawą o dostępności stron internetowych i aplikacji mobilnych).

- 12 miesięcy – ministrowie właściwi dokonują przeglądu prawodawstwa, MIIR, Rada Dostępności, Rada Ministrów,
- 2021 r. – pierwszy raport o stanie dostępności kraju,
- od 30 września 2020 r. funkcjonują wyznaczeni koordynatorzy dostępności,
- 24 miesiące – procedura skargowa,
- 24 miesiące – alternatywny dostęp = dostępność.

Podstawa prawna: [Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.](#)

Zintegrowana Strategia Umiejętności

Celem nadrzędnym Zintegrowanej Strategii Umiejętności jest tworzenie możliwości i warunków do rozwoju umiejętności niezbędnych do wzmocnienia kapitału społecznego, włączenia społecznego, wzrostu gospodarczego i osiągnięcia wysokiej jakości życia.

Realizacja tego celu opiera się na sześciu obszarach priorytetowych:

- podnoszenie poziomu umiejętności kluczowych u dzieci, młodzieży i osób dorosłych;
- rozwijanie i upowszechnianie kultury uczenia się nastawionej na aktywny i ciągły rozwój umiejętności;
- zwiększanie udziału pracodawców w rozwoju i lepszym wykorzystaniu umiejętności;
- budowanie efektywnego systemu diagnozowania i informowania o obecnym stanie i zapotrzebowaniu na umiejętności;
- wypracowywanie skutecznych i trwałych mechanizmów współpracy i koordynacji międzyresortowej oraz międzysektorowej w zakresie rozwoju umiejętności;
- wyrównywaniu szans w dostępie do rozwoju i możliwości wykorzystania umiejętności.

Zintegrowana Strategia Umiejętności w części ogólnej definiuje Priorytet 6: Wyrównywanie szans w dostępie do rozwoju i możliwości wykorzystania umiejętności jako postulat krzewienia kultury i edukacji opartej na idei inkluzji. Według autorów dokumentu wyzwaniem pozostaje jak największe upowszechnienie edukacji włączającej dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz wzmocnienie powiązań między obszarami działań na rzecz osób niepełnosprawnych, aby umożliwić im nabywanie i wykorzystywanie umiejętności dla możliwie najpełniejszego uczestnictwa w życiu społecznym.

Strategia Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w latach 2019–2025

W ramach celu priorytetowego II. Utrzymanie poziomu aktywności dydaktycznej poprzez stałą modyfikację oferty programowej skierowanej do szerokiej grupy odbiorców w kraju i za granicą sformułowano osiem celów operacyjnych, w tym:

6. Systematyczne podnoszenie innowacyjności procesu kształcenia oraz dostosowanie go do potrzeb studentów poprzez poszerzanie procesu indywidualizacji systemu kształcenia i wdrożenie równoległych ścieżek edukacyjnych.

7. Zwiększenie możliwości podejmowania studiów i realizacji procesu kształcenia osób z niepełnosprawnością.

Powyższe cele wymagają podjęcia systematycznych działań służących personalizacji kształcenia, w tym dostosowywania metod i środków dydaktycznych do specjalnych potrzeb studentów.

Zob. [Strategia Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w latach 2019-2025.](#)

Informacje dodatkowe

Według Urzędu Zamówień Publicznych zostały opracowane materiały w zakresie edukacji:

- stworzony został standard „dostępnej szkoły”;
- 85 uczelni realizuje projekty na dostosowanie swojej działalności do potrzeb studentów i pracowników z niepełnosprawnościami;
- opracowanych zostało 35 nowych programów nauczania dla uczelni, uwzględniających dostępność;
- opracowane rekomendacje dla poprawy jakości edukacji włączającej w Polsce;
- opracowany został standard pracy i przygotowania asystenta ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Działania te pokazują, że problematyka zapewnienia dostępności procesu nauczania-uczenia się jest aktualnie przedmiotem zainteresowania całego sektora edukacji. Co więcej, działania na rzecz inkluzji podejmowane przez sektor oświaty powinny być kontynuowane przez sektor szkolnictwa wyższego, co wymaga opracowania całościowego modelu inkluzji w edukacji (Domagała-Zyśk i Knopik, 2020).

Podstawa prawna – wykaz dokumentów (podsumowanie)

1. Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych (Uchwała Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych z dnia 25 grudnia 1993 r. – Rezolucja 48/96)
Zob. http://www.tus.org.pl/uploads/dokumenty/standardowe_zasady_wyrownywania_szans_osob_niepelnosprawnych.pdf
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
Zob. <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
3. Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. – Karta Praw Osób Niepełnosprawnych
Zob. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wmp19970500475>
4. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych
Zob. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20111270721>
5. Rezolucja ResAP(2001)1 dotycząca wprowadzania zasad uniwersalnego projektowania do programów nauczania wszystkich zawodów związanych z tworzeniem środowiska budowlanego, zwana Rezolucją z Tomar
Zob. <https://rm.coe.int/0900001680739e3c>
6. Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych z dnia 13 grudnia 2006 r., ratyfikowana przez Polskę dnia 6 września 2012 r.
Zob. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/konwencja-onz-o-prawach-osob-niepelnosprawnych>
7. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z dnia 15 listopada 2010 r. – Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności na lata 2010–2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez

barier COM(2010) 636 wersja ostateczna, zwany dalej „Europejską strategią w sprawie niepełnosprawności”

Zob. <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/13578/Europabezbarier.pdf>

8. Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikacji
Zob. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20112091243/U/D20111243Lj.pdf>
9. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (SRKL) przyjęta przez Radę Ministrów (uchwała nr 104 Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r.);
Zob. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20130000640>
10. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12. 2013, s. 320, z późn. zm.), zwane dalej „rozporządzeniem ogólnym”;
Zob. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=celex%3A32013R1303>
11. Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1300/2014 z 18 grudnia 2014 r. w sprawie technicznych specyfikacji interoperacyjności odnoszących się do dostępności systemu kolei Unii dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej możliwości poruszania się (w skrócie: TSI-PRM);
Zob. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R1300&from=CS>

12. Ustawa o rewitalizacji (Dz. U. z 2015 r., poz. 1777);
Zob. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20150001777>
13. Traktat o Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 202 z 07.06.2016, s. 1);
Zob. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2016:202:FULL&from=HR>
14. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 z dn. 26 października 2016 r. w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego
Zob. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32016L2102>
15. Rządowy program Dostępność Plus 2018-2025 z 17 lipca 2018 r. w działaniu 13 Dostępność w programach kształcenia
Zob. https://archiwum.ncbr.gov.pl/fileadmin/POIR/3_1_1_1_2019/Dok_dodatkowe/16_Program_Dostepnosc_Plus.pdf
16. Standard dostępności WCAG 2.1 (Web Content Accessibility Guidelines)
Zob. <https://www.w3.org/Translations/WCAG21-pl/>
17. Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych z dnia 4 kwietnia 2019
Zob. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190000848>
18. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/882 z dn. 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wymogów dostępności produktów i usług (ang. European Accesibility Act, w skrócie EAA)
Zob. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0882>

19. Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami
Zob. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190001696>
20. Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 (część ogólna)
Zob. [Serwis programu Wiedza Edukacja Rozwój | „Zintegrowana Strategia Umiejętności 2030 \(część ogólna\)” \(mein.gov.pl\)](#)

1.2. Zasoby UMCS-u

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie to największa uczelnia publiczna w Polsce po wschodniej stronie Wisły. Do maja 2022 r. studia wyższe na UMCS-ie ukończyło blisko 260 tys. absolwentów.

Uczelnia prowadzi kształcenie na 12 wydziałach w Lublinie oraz Wydziale Zamiejscowym w Puławach, na ok. 80 kierunkach studiów oraz blisko 300 specjalnościach. Co roku proponuje kandydatom nowe ścieżki kształcenia oraz ulepsza dostępną już ofertę za pomocą unikalnych i praktycznych specjalizacji. Obecnie na UMCS-ie funkcjonuje ponad 130 kół naukowych i organizacji ogólnouczelnianych, które skupiają aktywnych, organizujących ciekawe inicjatywy młodych ludzi.

Łącznie na uczelni studiuje ok. 17 000 studentów, w tym ponad 1560 cudzoziemców (czyli 10% wszystkich osób kształcących się na UMCS-ie) reprezentujących blisko 45 krajów. Na uczelni kształcą się też ponad 420 doktorantów. Dla porównania: w roku akademickim 2010/2011 na UMCS-ie kształciło się tylko ok. 200 cudzoziemców z zagranicy.

Liczba studentów z niepełnosprawnościami studiująca na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej wynosi 296, zaś doktorantów z niepełnosprawnościami – 12. Ponadto na uczelni studiuje 4 studentów cudzoziemskich

z niepełnosprawnościami. Uniwersytet zatrudnia 2769 osób, w tym blisko 40 osób z niepełnosprawnościami.

Ważnym etapem przygotowania każdego dokumentu o charakterze strategicznym jest identyfikacja zasobów organizacji jako kluczowych czynników przyczyniających się do potencjalnego sukcesu w realizacji zakładanych celów rozwojowych. W kontekście głównych obszarów uniwersalnego projektowania charakterystyka zasobów zostanie ukierunkowana głównie na kwestie wspomagania osób z niepełnosprawnościami oraz funkcjonowania informatycznego uczelni (kontekst zapewnienia dostępności cyfrowej).

1.2.1. Działania na rzecz osób z niepełnosprawnościami

Działania Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami i Wsparcia Psychologicznego Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów – doświadczenia i wyzwania (wybrane)

Początkowo nazwa jednostki wspierającej osoby z niepełnosprawnościami na UMCS-ie brzmiała Punkt Informacyjno-Konsultacyjny dla Studentów Niepełnosprawnych.

W 2019 r. została ona zmieniona na Zespół ds. Wsparcia Osób z Niepełnosprawnościami, a w 2021 r. na Biuro ds. Osób z Niepełnosprawnościami i Wsparcia Psychologicznego. Od 2012 r. jednostka znajduje się w strukturze Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów. Od września 2021 r. z dotychczasowego zespołu wchodzącego w skład biura właściwego ds. studenckich utworzono odrębną jednostkę. Głównymi celami działalności Biura są:

- integracja osób z niepełnosprawnościami ze środowiskiem akademickim,
- wyrównanie szans edukacyjnych,

- inicjowanie działań mających na celu likwidację barier dla osób z niepełnosprawnościami, w tym: w komunikowaniu się, architektonicznych, transportowych oraz w dostępie do zasobów informacyjnych,
- wsparcie w zakresie dostosowania procesu dydaktycznego do studentów/ doktorantów o różnych potrzebach wynikających ze stanu zdrowia.

W 2011 r. wprowadzono Zarządzeniem nr 39/2011 Rektora „Regulamin przyznawania wsparcia w ramach dotacji na zadania związane z kształceniem studentów niepełnosprawnych oraz wydatkowania dotacji obowiązujący na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej” oraz powołano Komisję do spraw Studentów Niepełnosprawnych przyznającą studentom/ doktorantom wsparcie podczas studiów, a także zakończono pracę nad poradnikiem dla nauczycieli akademickich dotyczącym specjalnych potrzeb studentów z niepełnosprawnościami. Już wówczas można było skorzystać z następujących instrumentów wsparcia: asystenta dydaktycznego, bezpłatnego transportu, wypożyczalni sprzętu wspomagającego studiowanie, dodatkowych zajęć z języka angielskiego, dodatkowych zajęć sportowych (pływalnia, siłownia), wyjazdów studenckich takich jak „Dni Adaptacyjne” (szczególnie dla studentów pierwszego roku) czy wyjazd szkoleniowy „Wiosnowisko”. Każdy student lub doktorant z niepełnosprawnością mógł skorzystać z poradnictwa psychologicznego, prawnego i zawodowego. Dodatkowo w ciągu roku odbywały się szkolenia dla pracowników, których celem było uświadamianie i przekazywanie wiedzy na temat dostępności uczelni dla osób z niepełnosprawnościami oraz wsparcie osób będących w kryzysie psychicznym. Ówczesny Zespół organizował również szkolenia dla studentów/doktorantów, które doskonaliły kompetencje miękkie oraz poruszały tematy psychoedukacji. Ponadto współpracował ze Zrzeszeniem Studentów Niepełnosprawnych „Alter Idem” angażującym się we wsparcie rówieśników z niepełnosprawnościami w środowisku akademickim. Jednostka wspierała proces znoszenia barier architektonicznych budynków oraz pomieszczeń, aby stały się przyjazne osobom z niepełnosprawnościami.

W 2013 r. działalność Zespołu rozszerzona została o współorganizację z Wydziałem Filozofii i Socjologii UMCS (lider) projektu „Przyjazny Uniwersytet”, którego celem było wypracowanie modelu wsparcia dla osób

doświadczających kryzysu zdrowia psychicznego. Szkolenia, warsztaty oraz badania dawały uczestnikom oraz organizatorom wiedzę na temat dobrych praktyk wsparcia osób będących w kryzysie. W ramach projektu powstała m.in. broszura *Przyjazny Uniwersytet*. Odbył się również wyjazdowy kurs języka angielskiego, podczas którego studenci doskonalili umiejętności językowe, a także szkolenie z języka migowego dla pracowników Uniwersytetu. Wspólnie ze Zrzeszeniem Studentów Niepełnosprawnych „Alter Idem” zorganizowany został „Piknik Integracyjny” promujący aktywności osób z niepełnosprawnościami w środowisku akademickim, który stał się wydarzeniem cyklicznym w ramach rocznicy działalności Zrzeszenia.

W 2014 r. poza kontynuacją działań z poprzednich lat Zespół angażował się w likwidację barier architektonicznych mającą na celu dostosowania budynków oraz pomieszczeń do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, m.in. dostosowanie toalet, zakup platform przychodowych, pochwytów. Przeszkolono również pracowników UMCS-u pod kątem znoszenia barier architektonicznych. Nowym działaniem było zorganizowanie audytów budynków Uniwersytetu (wydziałów i domów studenckich) pod kątem dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Do zajęć sportowych dołączono zajęcia z gry boccia.

W 2015 r. w ramach zadania w projekcie „Przyjazny Uniwersytet” odbyło się Otwarte Seminarium Filozoficzno-Psychiatryczne „Diagnozy współczesności”. Zespół podjął współpracę z Wydziałem Psychologii i Pedagogiki w projekcie „Podnoszenie jakości studiowania osób z niepełnosprawnościami na UMCS w Lublinie”.

Rok 2016 obfitował w nowe działania w ramach projektu „Przyjazny Uniwersytet” takie jak Psychokino, czyli projekcja filmów psychologicznych wraz z panelem dyskusyjnym, cykl wykładów i warsztatów w ramach Dni Higieny Psychiczej będących akcją edukacyjno-szkoleniową, której celem było przybliżenie środowisku akademickiemu problematyki dbania o zdrowie psychiczne, zarówno własne, jak i drugiej osoby, a także Otwarte Seminarium Filozoficzno-Psychiatryczne „Antropologia doświadczenia a zdrowie psychiczne”. Zespół podjął współpracę z psychiatrą. Po raz

pierwszy zorganizowany został przy współpracy z Centrum Kultury Fizycznej Akademicki Turniej o Puchar JM Rektora UMCS „Boccia Cup 2016”. Zatrudniono dwóch tłumaczy języka migowego, odpowiadając na potrzeby kandydatów Głuchych rozpoczynających studia na UMCS-ie. W ramach likwidowania barier architektonicznych zakupiono mobilne rampy najazdowe.

W 2017 r. zrealizowano projekt „Dobre życie”, którego celem było wypracowanie modelu przeciwdziałania zachowaniom samobójczym i autodestrukcyjnym wśród młodzieży akademickiej. Zorganizowano wówczas dla opiekunów lat i kierunków szkolenia dotyczące komunikacji ze studentem w kryzysie. W ramach projektu powstała broszura *Zaprzyjaźnij się ze sobą na studiach*. Dzięki zdobytej wiedzy ze szkoleń oraz audytów budynków uczelni powstały *Standardy do projektowania obiektów i ich otoczenia wynikające z funkcjonowania użytkowych i udogodnień dla osób niepełnosprawnych w UMCS*.

W 2018 r. zmieniono aranżację biura Zespołu na przestrzeń dostosowaną do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, w tym miejsca przyjaznego dla studentów doświadczających kryzysów zdrowia psychicznego lub potrzebujących wyciszenia.

Rok 2019 był kluczowy ze względu na wprowadzenie nowych regulacji dotyczących wsparcia osób z niepełnosprawnościami w środowisku akademickim. Wynikało to m.in. z wejścia w życie ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, w tym nowych wytycznych ministerstwa właściwego ds. szkolnictwa wyższego w zakresie możliwych do finansowania działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami w ramach dotacji budżetowej. Wprowadzono Zarządzeniem Rektora nr 16/2019 „Regulamin przyznawania wsparcia w ramach dotacji podmiotowej przeznaczonej na realizację zadań związanych z zapewnieniem osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub prowadzeniu działalności naukowej obowiązujący na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie”. Usprawniono pracę asystentów, tłumaczy języka migowego, psychologów, psychoterapeutów oraz psychiatry, tworząc nowe regulaminy.

Wprowadzono asystenta wspierającego kandydata na studia, zatrudniono asystentów wspierających autystów oraz osoby z Zespołem Aspergera, dwóch psychologów, psychoterapeutów, którzy udzielają porad w języku polskim, angielskim i ukraińskim. Zaktualizowano fanpage Zespołu na Facebooku, umieszczając najważniejsze informacje z działalności Zespołu oraz wspierające osoby z niepełnosprawnościami. Zakupiono nowy sprzęt do wypożyczalni oraz wyposażono domy studenckie w defibrylatory oraz krzesła ewakuacyjne. Wznowiono po krótkiej przerwie realizację projektu „Przyjazny Uniwersytet” przy współpracy z Wydziałem Filozofii i Socjologii oraz pozyskano m.in. we współpracy z innymi jednostkami Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów środki z Europejskiego Funduszu Społecznego na realizację projektu pn. „Dostępny UMCS”. Realizowano działania podnoszące kompetencje studentów, np. językowe, czy też pracowników przez współpracę z podmiotami zewnętrznymi w zakresie realizacji szkoleń uświadamiających, przybliżających tematykę niepełnosprawności oraz promujące rozwój osobisty i dbanie o zdrowie psychiczne, jak też w zakresie interwencji kryzysowej. Od roku akademickiego 2019/2022 ruszyły spotkania ze studentami pierwszego roku pt. „Życiozaradni” prowadzone przez jednego z pracowników dydaktyczno-badawczych z Wydziału Pedagogiki i Psychologii. Wyjazdy studenckie nabrały nowego charakteru, m.in. miejsca wyjazdów stały się bardziej dostosowane oraz wychodzące naprzeciw potrzebom osób z niepełnosprawnościami, a po każdym wyjeździe przeprowadzone zostały ankiety ewaluacyjne badające jakość realizowanego wsparcia.

Rok 2020 rozpoczął się projektowaniem oraz aranżacją dwóch pokoi wyciszeń dla studentów, doktorantów potrzebujących dostępu do przyjaznej przestrzeni. Takie pokoje powstały na Wydziale Filozofii i Socjologii oraz w Biurze Rozwoju Kompetencji Centrum Promocji. Dofinansowano działania realizowane przez CKF mające na celu dalsze dostosowanie bazy do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Rozpoczęto realizację działań w ramach projektu „Dostępny UMCS”. Projekt zakłada m.in. podnoszenie kompetencji pracowników uczelni przez udział w szkoleniach, panelach, wizytach studyjnych, jak również działania dotyczące

usprawnień architektonicznych oraz cyfrowych. Projekt współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

W odpowiedzi na sytuację pandemiczną zorganizowane zostały szkolenia psychologiczne dotyczące radzenia sobie ze stresem i izolacją w czasie pandemii dla studentów. Rozpoczęto również realizację projektu finansowego ze środków Funduszu Wsparcia Osób z Niepełnosprawnościami UMCS mającego na celu kilka działań zwiększających dostosowanie Wydziału Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami i o szczególnych potrzebach.

W ramach działań na rzecz implementacji uniwersalnego projektowania na UMCS-ie przystąpiono w 2020 r. do realizacji projektu „Uniwersalność +”. Celami tego projektu są: podniesienie kompetencji u co najmniej 108 osób uczestniczących w edukacji na poziomie wyższym na UMCS-ie w zakresie projektowania uniwersalnego przez realizację dodatkowych zajęć zgodnych z modelowymi rozwiązaniami w tym zakresie, podniesienie kompetencji dydaktycznych u co najmniej 22 pracowników kadry dydaktycznej UMCS-u w zakresie nauczania projektowania uniwersalnego przez objęcie ich profesjonalnym szkoleniem/-ami i samodzielne przeprowadzenie zajęć oraz wsparcie zmian organizacyjnych na uczelni przez wprowadzenie w programach kształcenia na 9 kierunkach obowiązkowych modułów zajęć w zakresie projektowania uniwersalnego.

Rok 2021 to kontynuacja działań skupionych na wzmocnieniu kompetencji pracowników UMCS-u. Przeprowadzono m.in. cykl szkoleń dotyczących pracy ze studentami, w tym ze studentami z niepełnosprawnościami, z zakresu m.in. posługiwania się polskim językiem migowym (PJM). Dla redaktorów stron internetowych zostało zorganizowane szkolenie z obszaru dostępności cyfrowej. Pracownicy uczelni, w tym osoby pracujące w Dziale Inwestycji i Remontów, miały możliwość uczestniczenia w szkoleniu z obszaru dostępności architektonicznej i wymagań, jakie nakłada na podmioty publiczne ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

Uczelnia włączyła się w działania na rzecz studentów ze spektrum autyzmu w ramach projektu „Asystent studenta z ASD”. Kontynuowaliśmy również działania w ramach Dni Świadomości Autyzmu, włączając do współpracy Akademickie Centrum Wsparcia.

W 2021 r. powołany został Zespół ds. optymalizacji warunków kształcenia studenta z indywidualnymi potrzebami edukacyjnymi – OPTIMUM UMCS. Działania Zespołu wpisują się m.in. w zadania podejmowane przez Uniwersytet na rzecz osób z niepełnosprawnościami, a mającymi na celu zapewnienie im warunków do pełnego udziału w procesie przyjmowania na studia, do szkół doktorskich, w kształceniu na studiach i w szkołach doktorskich lub w prowadzeniu działalności naukowej, jak również w szeroko pojętą strategię dostępności UMCS-u.

Dodatkowo w 2021 r. w recepcjach dziewięciu domów studenckich zostały zamontowane pętle indukcyjne stanowiskowe. Instalacja pętli indukcyjnych jest również kontynuowana w 2022 r. (domy studenckie i poszczególne wydziały). Jest to kolejny krok, oprócz tłumaczy polskiego języka migowego, w kierunku wspierania studentów z niepełnosprawnością słuchu.

Dodatkowo zwiększono wyposażenie wypożyczalni sprzętu dla studentów z niepełnosprawnościami przez zakup m.in. specjalistycznych klawiatur i myszek komputerowych dostosowanych do osób z niepełnosprawnością ruchową, drukarki brajlowskiej i klawiatur dla osób z niepełnosprawnością wzroku oraz systemu FM dla osób słabosłyszących.

Dotychczas w 2022 r. został zrealizowany m.in. projekt finansowany ze środków Funduszu Wsparcia Osób z Niepełnosprawnościami pn. „Dostępna Biblioteka”, w który byli zaangażowani studenci i pracownicy Wydziału Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej, pracownicy Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów, w tym osoby z Biura, pracownicy Działu Inwestycji i Remontów oraz dyrektorzy Biblioteki Głównej UMCS. Projekt dotyczył opracowania rozwiązań dla osób z niepełnosprawnościami w związku z planowanym remontem Biblioteki Głównej UMCS.

Uczelnia zakwalifikowała się również do projektu Ośrodek Wsparcia Architektury Dostępnej, którego operatorem jest PFRON. Projekt pozwoli na pozyskanie m.in. bezpłatnych, profesjonalnych audytów architektonicznych pięciu budynków UMCS-u (Wydział Ekonomiczny-Rektorat, Wydział Biologii i Biotechnologii, dwa budynki Wydziału Matematyki Fizyki i Informatyki oraz dom studencki Jowisz) w kontekście zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

Rozpoczęły się również procedury dotyczące wdrożenia rozwiązania tłumacza polskiego języka migowego w formie online oraz instalacji pętli indukcyjnych w kolejnych budynkach uniwersyteckich. Kontynuowana jest realizacja wielu działań, w tym w ramach projektu pn. „Dostępny UMCS”, „Uniwersalność+”.

1.2.2. Funkcjonowanie systemów informatycznych

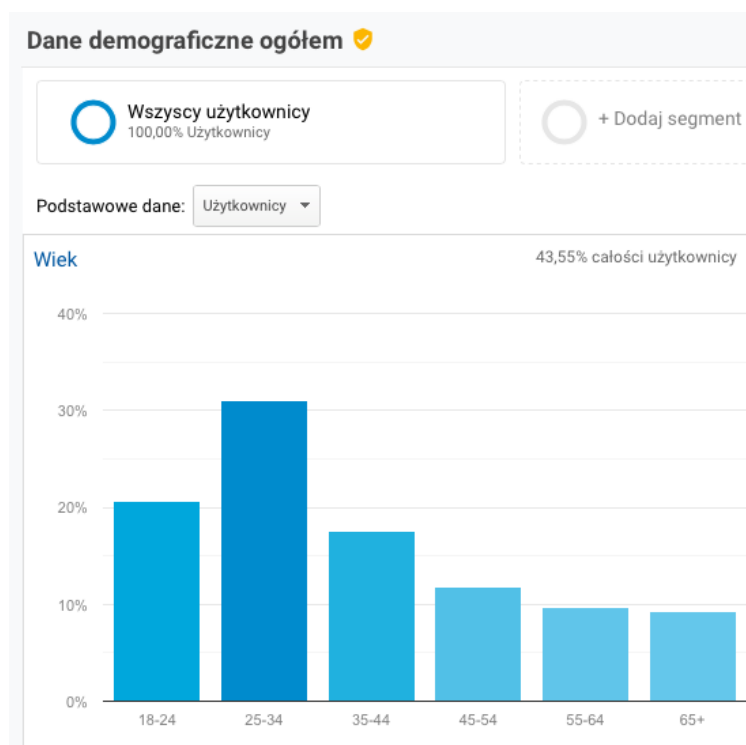
Uniwersytet dysponuje rozbudowanym serwisem internetowym umcs.pl, który jest podstawowym źródłem informacji publicznych.

Krótką charakterystyką serwisu:

- funkcjonuje od 2013 r. i składa się ze strony głównej, 13 stron wydziałowych, około 300 stron tematycznych (łącznie około 23 000 podstron);
- w ciągu roku serwis obsługuje około 2,5 miliona użytkowników;
- głównymi odbiorcami są: studenci, pracownicy, kandydaci na studia, absolwenci, mieszkańcy regionu i naukowcy z całego świata, a także otoczenie biznesowe uczelni. Ze statystyk wynika, że większość użytkowników wraca na stronę wielokrotnie;
- w ostatnim roku akademickim (2020/21) więcej osób korzystało z serwisu umcs.pl przez telefon (53,22%) niż za pośrednictwem komputera. Proporcje te z roku na rok rosną na rzecz dostępu mobilnego;
- z serwisu korzysta w ciągu roku około 100 000 seniorów w wieku 65+.

Kategoria urządzeń ?	Pozyskiwanie
	Użytkownicy ? ↓
	2 511 232 % całości: 100,00% (2 511 232)
1. mobile	1 340 202 (53,22%)
2. desktop	1 154 360 (45,84%)
3. tablet	23 873 (0,95%)

Ryc. 1. Typ urządzeń, z jakich korzystają użytkownicy serwisu umcs.pl

Ryc. 2. Struktura wiekowa użytkowników umcs.pl

Inne systemy i strony obsługujące użytkowników związanych z UMCS-em:

1. System USOS umożliwia studentom i nauczycielom akademickim obsługę toku studiów online, są to m.in. takie czynności jak: zapisy na zajęcia, wnioski o stypendia, ankiety oceny zajęć, sylabusy, poczta wewnętrzna czy archiwum prac dyplomowych. Szczegółowe informacje znajdują się pod adresem usos.umcs.pl, a sam system dostępny jest na stronie usosweb.umcs.pl.
2. SAP to zintegrowany system zarządzania uczelnią, który służy pracownikom m.in. do załatwiania spraw kadrowych (urlopy, płace, delegacje), przedsiębiorcom do składania zamówień publicznych (pzp.umcs.pl/umcs), a także jest narzędziem obsługi procesów administracyjnych.
3. Serwis rekrutacyjny rekrutacja.umcs.pl – publikuje informacje o studiach i umożliwia aplikowanie na wybrane kierunki wyłącznie online.
4. System pocztowy pracowników będący podstawowym narzędziem komunikacji (mail.umcs.pl).
5. Strona Biblioteki Głównej umożliwia obsługę kont czytelniczych, zamawianie książek, dostęp do katalogu online i zasobów cyfrowych (bg.umcs.pl).
6. Wirtualny Kampus to platforma wspomagająca nauczanie zdalne, umożliwiająca prowadzenie kształcenia na odległość (kampus.umcs.pl).
7. Biuletyn Informacji Publicznej.
8. Strony tematyczne wykorzystane poza szablonem serwisu umcs.pl, prowadzone samodzielnie przez pracowników.
9. Materiały promocyjne i informacyjne przygotowywane przez Centrum Promocji UMCS i jednostki zajmujące się działalnością kulturalną, publikowane w innych serwisach (np. Facebook, YouTube) – filmy, informatory w formacie PDF, infografiki.

Zasoby kadrowe UMCS-u związane z obsługą serwisów internetowych i systemów:

1. Redakcja serwisów internetowych LubMAN UMCS – 2 etaty administracyjne związane z zarządzaniem serwisem umcs.pl i obsługą strony głównej.

2. Redaktorzy stron wydziałowych, instytutowych oraz mniejszych jednostek, a także konferencji, kół naukowych, projektów itp. – ok. 300 osób. Tylko kilka/kilkanaście z tych osób to osoby zajmujące się wyłącznie publikacją informacji/promocją, większość to pracownicy naukowci lub administracyjni, którzy zajmują się stronami w ramach innych działań. W momencie uruchomienia stron w szablonie umcs.pl przechodzą krótkie szkolenie techniczne w LubMAN z obsługi CMS.
3. Pracownicy jednostek administracyjnych: Centrum Prasowego, Centrum Promocji, Centrum Prawno-Organizacyjnego, Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów, Centrum Kadrowego oraz Biura Rekrutacji – szczególnie często publikują informacje i dokumenty o charakterze informacji publicznej, które muszą spełniać wymogi dostępności. Aktualnie są wdrażane działania szkoleniowe służące podniesieniu kompetencji w tym zakresie. Dotychczas w 2022 r. zostało przeprowadzone z inicjatywy Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów szkolenie z obszaru dostępności dokumentów zgodnie z WCAG oraz szkolenia z tworzenia napisów dla osób niesłyszących i słabosłyszących. Szkolenia miały charakter otwarty, uczestniczyli w nich nauczyciele akademicki i pracownicy administracyjni uczelni. Szkolenia będą kontynuowane w kolejnych latach. Część osób, pełniących również rolę redaktorów stron, miała możliwość uczestniczenia w szkoleniu z obszaru dostępności cyfrowej dla redaktorów strony internetowej w 2021 r. (szkolenie zorganizowało również Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów).
4. Administratorzy systemów: USOS, SAP, bibliotecznych, Wirtualny Kampus.
5. Wszyscy pracownicy UMCS-u, w szczególności osoby prowadzące zajęcia ze studentami, które publikują samodzielnie ogłoszenia i materiały dla studentów na profilu osobowym pracownika oraz na stronach wydziałowych i prowadzą zdalne nauczanie za pomocą platformy Teams lub Wirtualny Kampus.
6. Redaktorzy stron związanych z UMCS-em, ale funkcjonujących poza szablonem umcs.pl. Dotyczy to np. stron projektów lub inicjatyw na styku nauka – gospodarka, w których UMCS jest partnerem.

1.3. Bariery dostępności na UMCS-ie

Proces zapewnienia dostępności uczelni dla wszystkich potencjalnych interesariuszy ze szczególnym uwzględnieniem studentów, doktorantów, słuchaczy oraz pracowników musi zmierzyć się z licznymi barierami, z których część ma charakter systemowy (dotyczy organizacji pracy uczelni i jej zasobów, w tym dostępnego sprzętu, jak i obowiązujących procedur), zaś część dotyczy indywidualnych postaw osób zaangażowanych w proces kształcenia zarówno w aspekcie organizacyjnym, jak i dydaktycznym.

Część zadań przypisanych w jednostkach publicznych koordynatorom ds. dostępności realizowanych jest na UMCS-ie m.in. przez pracowników Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów, w tym w szczególności Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami i Wsparcia Psychologicznego, ale i również przez inne jednostki jak np. Dział Inwestycji i Remontów.

Zgodnie z Zarządzeniem Nr 68/2021 Rektora Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie z dnia 14 lipca 2021 r. w sprawie zmian w strukturze organizacyjnej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej oraz wynikających z tego zmian w Zarządzeniu Nr 50/2019 w sprawie wprowadzenia Regulaminu Organizacyjnego UMCS nadano Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów następujące uprawnienia:

- prawo inicjowania działań mających na celu likwidację barier dla osób z niepełnosprawnościami w tym: w komunikowaniu się, architektonicznych, transportowych oraz w dostępie do zasobów informacyjnych,
- prawo opiniowania inwestycji budowlanych Uniwersytetu w zakresie przystosowania obiektów dla potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

W okresie poprzedzającym czas **rozpoczęcia prac nad przygotowaniem niniejszego dokumentu** zdarzały się sytuacje jak np. zbyt ogólne zapisy w postępowaniach zamówień publicznych czy w dokumentacji projektowej związanych z ogólnie pojętą dostępnością i obligowaniem wykonawców do

przedstawiania innowacyjnych pomysłów w zakresie dostosowań do potrzeb osób z niepełnosprawnościami; niewystarczające zainteresowanie szkoleniami w zakresie dostępności budynków; ograniczenia finansowe itp.

Uczelnia aktualnie nie posiada jednego, uniwersalnego serwisu do obsługi różnych procesów; użytkownicy muszą korzystać wielu systemów. Liczba podstron w serwisie głównym jest ogromna i stale rosnąca, jak również wymaga modyfikacji. Na uczelni użytkownicy posługują się również serwisami zewnętrznymi, których nie można m.in. ze względów formalnych łatwo modyfikować lub modyfikacje są bardzo kosztowne. Wiele procedur i regulaminów jest zawarta w plikach, a nie np. prostych instrukcjach na stronie. Teksty opublikowane online pisane są dość często językiem urzędniczym i prawniczym, o zbyt wysokim poziomie skomplikowania, co może być niezrozumiałe dla większości kandydatów i studentów. Ciągłego doskonalenia wymagają umiejętności cyfrowe osób zamieszczających informacje w serwisach, portalach itp., w tym w zakresie dostępności materiałów dydaktycznych. Więcej informacji dostępnych jest m.in. również w *Raporcie o stanie zapewniania dostępności podmiotu publicznego* sporządzonym 29 marca 2021 r.

Warto podkreślić, że informacje zaczerpnięte z Raportu, szczególnie w aspekcie dostępu alternatywnego, nie muszą oznaczać, że UMCS nie stwarza możliwości w tym zakresie, ale nie zostały zgłoszone tego typu potrzeby przez zainteresowanych interesariuszy.

2. Cele *Strategii*

Zgodnie z opisanymi w ustawie o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami trzema typami dostępności, tj. architektonicznej, cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej, sformułowano 3 cele główne oraz operacjonalizujące je cele szczegółowe:

CEL 1: Wdrożenie **standardu dostępności architektonicznej** na UMCS-ie do 31 grudnia 2028 r.

Cele szczegółowe:

1.1. Zwiększenie wiedzy pracowników z zakresu standardu dostępności architektonicznej.

1.2. Wdrożenie wystandardyzowanych zasad dostępności architektonicznej jako obligatoryjnego kryterium procedury związanej z inwestycjami prowadzonymi przez uczelnię.

CEL 2: Wdrożenie **standardu dostępności cyfrowej** we wszystkich jednostkach UMCS-u do 31 grudnia 2028 r.

Cele szczegółowe:

2.1. Zwiększenie wiedzy pracowników z zakresu: włączenia społecznego, dostępności cyfrowej i specjalnych potrzeb.

2.2. Wdrożenie jednolitych zasad opracowywania i publikowania materiałów elektronicznych – zgodnych ze standardem dostępności cyfrowej przez wszystkie jednostki UMCS-u.

2.3. Wdrożenie metod kształcenia uwzględniających zróżnicowanie potrzeb edukacyjnych studentów, doktorantów i słuchaczy (zgodnych z modelem UDL).

2.4. Promocja idei dostępności w otoczeniu społecznym UMCS-u.

CEL 3: Wdrożenie **standardu dostępności informacyjno-komunikacyjnej** na UMCS-ie do 31 grudnia 2028 r.

Cele szczegółowe:

3.1. Zwiększenie wiedzy pracowników z zakresu standardu dostępności informacyjno-komunikacyjnej.

3.2. Wdrożenie wystandardyzowanych zasad prowadzenia dostępnej polityki komunikacyjno-informacyjnej na UMCS-ie z uwzględnieniem m.in.: tekstu łatwego do czytania, zwiększenie specjalistycznych środków technicznych dla osób z deficytami sensorycznymi, spójnego oznaczenia przestrzeni wspólnej, stałego podnoszenia kompetencji pracowników z zakresu komunikacji z osobami z niepełnosprawnością wzroku, słuchu i intelektualną.

Sformułowane cele wskazują jako termin finalny realizacji *Strategii* grudzień 2028 r. ze względu na racjonalne szacowanie czasu niezbędnego do wdrożenia trzech typów dostępności do praktyki funkcjonowania na uczelni zarówno w warstwie administracyjnej, dydaktycznej, jak i badawczej. Oczywiście jest, że *Ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami* już teraz nakłada na UMCS określone obowiązki i uczelnia podejmuje odpowiednie kroki, aby je zrealizować, przy czym należy podkreślić, że tworzenie środowiska pozbawionego barier dostępu jest procesem długofalowym, a faktycznie **nigdy niekończącym się** (por. Bowe, 2000).

3. Standard dostępności uczelni

3.1. Dostępność architektoniczna uczelni

Dla obszaru architektonicznego minimalne wymagania określone są jako:

- a) zapewnienie wolnych od barier poziomych i pionowych przestrzeni komunikacyjnych budynków. Tutaj ważne będą takie elementy, jak:
 - a. wejście do budynku dostosowane do potrzeb osoby z niepełnosprawnością (OzN),
 - b. szerokie korytarze,
 - c. kontrastowe oznaczenia drzwi i przegród szklanych,
 - d. progi w wejściach i korytarzach (pon. 2 cm),
 - e. oznaczenie skrajni pionowych (np. skosy pod sufitem) znajdujących się w ciągu komunikacyjnym,
 - f. kontrastowe oznaczenia krawędzi stopni schodów,
 - g. poręcze po obu stronach schodów i właściwy kształt ich pochwytów,
 - h. pasy ostrzegawczych przy schodach,
 - i. windy (o odpowiednich parametrach i właściwościach);
- b) instalacja urządzeń lub zastosowanie środków technicznych i rozwiązań architektonicznych w budynku, które umożliwiają dostęp do wszystkich pomieszczeń (z wyłączeniem pomieszczeń technicznych), czyli dotyczy to wejść do pomieszczeń i wewnątrz pomieszczeń, w tym również toalet. Tutaj ważne elementy to m.in.:

- a. toalety dostosowane do potrzeb OzN na każdej dostępnej kondygnacji (jeśli jest winda w budynku),
 - b. odpowiednie parametry i wyposażenie toalet dla OzN (m.in. przestrzeń manewrowa, system przyzywający, odpowiednie: uchwyty, baterie, umywalka, zamek, sedes),
 - c. to, czy są podesty w pomieszczeniach, sceny bez podjazdów itp.;
- c) zapewnienie informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku, co najmniej w sposób wizualny i dotykowy lub głosowy:
- a. sposób wizualny może być w formie tablicy informacyjnej, planu, schematu, mapy,
 - b. informacji głosowej może udzielić pracownik ochrony (portierni/recepcji) dyżurujący w godzinach otwarcia budynku,
 - c. sposób dotykowy może być w formie planu tyflograficznego, tyflomapy,
 - d. ważne są także wypukłe oznaczenia pomieszczeń i toalet (zapewniają samodzielną nawigację po budynku);
- d) zapewnienie wstępu do budynku osobie korzystającej z psa asystującego, o którym mowa w art. 2 pkt. 11 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 573, 1981).
Ważne jest, aby pamiętać, że:
- a. pies asystujący to m.in.: pies przewodnik osoby niewidomej, pies sygnalizujący dźwięki osobie niesłyszącej, pies asystujący osobie poruszającej się na wózku i in.,
 - b. właściciel psa asystującego ma przy sobie certyfikat psa oraz aktualną kartę szczepień (w razie wątpliwości możemy właściciela psa poprosić o okazanie dokumentów),
 - c. pies asystujący nie musi mieć kagańca;
- e) zapewnienie osobom ze szczególnymi potrzebami możliwości ewakuacji lub ich uratowania w inny sposób. Dotyczy to m.in.:

- a. sprzętu ewakuacyjnego (np. krzesła ewakuacyjne),
- b. alarmu dźwiękowego i wizualnego,
- c. informacji o drogach ewakuacji w postaci piktogramów (w tym również oświetlenia awaryjnego),
- d. pozbawionych barier i/lub dostosowanych dla osób ze szczególnymi potrzebami dróg ewakuacyjnych, punktów zbiórki, drzwi i przegród ogniowych i przeciwdymowych, pokojów oczekiwania na ewakuację (to pomieszczenia o zwiększonej odporności na ogień i dym, oznaczone znakiem świetlnym „pokój oczekiwania” aktywowanym w momencie uruchomienia alarmu i oznaczonym w alfabecie Braille’a na drzwiach; dodatkowo od strony korytarza powinien być znak świetlny informujący o tym, że w środku znajdują się ludzie. Pokój powinien być wykonany z materiałów niepalnych i posiadać: krzesła/ławkę do oczekiwania, butelki z wodą, gaśnicę, apteczkę pierwszej pomocy, przycisk alarmowy lub przycisk wzywający personel, telefon umożliwiający wezwanie pomocy,
- e. procedur ewakuacyjnych i przeszkolenia pracowników.

Z obszarem dostępności architektonicznej powiązane są także niektóre punkty dostępności obszaru informacyjno-komunikacyjnego, dlatego warto je wziąć pod uwagę w niniejszym dokumencie:

- **obsługę z wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się**, o których mowa w art. 3 pkt. 5 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się (Dz. U. z 2017 r. poz. 1824, z 2022 r., poz. 583, 830), **lub przez wykorzystanie zdalnego dostępu online do usługi tłumacza** przez strony internetowe i aplikacje,
- **instalację urządzeń lub innych środków technicznych do obsługi osób słabosłyszących**, w szczególności pętli indukcyjnych, systemów FM lub urządzeń opartych na innych technologiach, których celem jest wspomaganie słyszenia.

W kontekście powiązania z dostępnością architektoniczną są one rozumiane jako wyposażenie stanowisk obsługi klientów, sal dydaktycznych itp.

Sposoby zapewniania dostępności

Domyślnym sposobem zapewniania dostępności jest wg *Ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami* **projektowanie uniwersalne** (PU). To takie rozwiązania, które są użyteczne dla wszystkich ludzi w jak największym zakresie, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznych zmian. PU jest określone 7 zasadami:

1. **identyczne zastosowanie** – dany projekt jest tak samo użyteczny dla każdego, każdy korzysta z projektu na tych samych zasadach;
2. **elastyczność użycia** – uwzględnienie szerokiego zakresu indywidualnych preferencji i umiejętności odbiorców, umożliwienie wyboru rozwiązania;
3. **prosta i intuicyjna obsługa** – zrozumiałość dla użytkownika bez względu na jego wykształcenie, znajomość języka, zdolność utrzymania koncentracji itp.;
4. **zauważalna informacja** – możliwość skorzystania z informacji, niezależnie od warunków otoczenia czy zdolności sensorycznych użytkownika;
5. **tolerancja dla błędów** – minimalizowanie ryzyka oraz ograniczanie niekorzystnych konsekwencji błędnego użycia przedmiotu czy funkcji;
6. **niski poziom wysiłku fizycznego** – brak konieczności użycia siły i/lub posiadania sprawności manualnej;
7. **przestrzeń i wymiary dla podejścia i użycia** – odpowiednia wielkość i przestrzeń przewidziana do podejścia, działania i wykorzystania produktu, niezależnie od wielkości, postawy lub mobilności użytkownika.

Można spotkać się także z dodatkową zasadą:

8. **percepcja równości** – czyli równoprawny dostęp do usług, produktów, transportu w sposób nieprowadzący do dyskryminacji.

Najważniejszą zasadą jest to, że kiedy nowe obiekty projektujemy i/lub modernizujemy czy remontujemy już istniejące, staramy się zawsze wziąć pod uwagę **jak najszerszą grupę użytkowników i różnorodność ich potrzeb**. Główna myśl idei PU mówi, że gdy dostosujemy przestrzeń do użytkownika ekstremalnego (czyli takiego o wysoko zdefiniowanych potrzebach), będzie

ona dostępna dla bardzo szerokiej grupy osób (które nie mają danej niepełnosprawności, ale też będą korzystać z tych rozwiązań). Na przykład, gdy do pokonywania pięter oprócz schodów służy nam również odpowiednio dostosowana winda (czyli o odpowiednich parametrach, wymiarach, wyposażeniu itp.), będą z niej korzystać nie tylko osoby poruszające się na wózkach, ale także osoby starsze, osoby z kontuzjami/ostabione chorobami, osoby niewidome, osoby z wózkami dziecięcymi czy z ciężkim pakunkiem/bagażem i in.

Warto także podczas analizy potrzeb naszych użytkowników brać pod uwagę **specyfikę obiektu czy działalności instytucji**. W przypadku uczelni może to być na przykład wzięcie pod uwagę grupy osób obcojęzycznych, które przyjeżdżają jako studenci w ramach programów wymiany studenckiej do Polski. Mogą prezentować różny poziom znajomości języka polskiego i oznaczenia obiektów w postaci czytelnych napisów połączonymi z wyraźnymi, łatwymi do skojarzenia piktogramami na pewno będą dla nich pomocne, zwłaszcza na początku wizyty w obcym kraju.

Tam, gdzie nie jest możliwe zastosowanie zasad projektowania uniwersalnego, możemy zastosować **racjonalne usprawnienia** (RU). Są to konieczne i stosowne modyfikacje lub adaptacje, niepociągające za sobą nieproporcjonalnych i niepotrzebnych utrudnień, które są niezbędne w określonych przypadkach dla zapewnienia użytkownikom możliwości korzystania z dóbr i usług (np. pochylnia przy schodach do budynku). Jednak nie powinny one być domyślnym sposobem zapewniania dostępności, a jedynie dodatkowym możliwym rozwiązaniem w sytuacji, gdy ograniczają nas na przykład kwestie techniczne czy finansowe w zapewnieniu projektowania uniwersalnego.

Ustawa wymienia także **dostęp alternatywny** (DA) – jego zapewnienie jest obowiązkiem instytucji w przypadku, gdy nie może zapewnić dostępności (w szczególności ze względów technicznych czy prawnych). To takie działania i rozwiązania organizacyjne, które zapewniają użytkownikom dostęp do obiektu, ale nie na zasadzie równości z innymi osobami – ustawa wyszczególnia trzy sposoby realizowania dostępu alternatywnego:

zapewnienie wsparcia innej osoby, zapewnienie wsparcia technicznego, zamiana organizacji podmiotu.

Należy jednak pamiętać, że DA nie jest zapewnieniem dostępności, a jedynie alternatywą dla niej i powinien być traktowany jak ostateczność, po wyczerpaniu wszystkich innych możliwości zapewnienia dostępności. Docelowo dostępność rozumiana jako PU i RU i tak musi zostać wdrożona w każdym podmiocie publicznym. Na brak dostępności (w tym na dostęp alternatywny proponowany przez dany podmiot) można składać skargi do Prezesa PFRON od 6 września 2021 r.

Użytkownicy dostępności architektonicznej

Bardzo ważne jest, aby zdawać sobie sprawę, że **użytkownikiem dostępności jest każdy z nas**. Zatem projektując przestrzeń, skupiamy się na potrzebach zarówno kluczowych grup, takich jak klienci (tu: studenci) oraz pracownicy, jak i innych grup interesariuszy (np. pracownicy firm zewnętrznych, dostawcy/podwykonawcy, rodziny studentów, przyszli studenci, absolwenci uczelni, goście konferencji i innych wydarzeń, które odbywają się na uczelni itp.).

Należy pamiętać o różnorodności odbiorców naszych działań – wśród osób z korzystających z dostępności architektonicznej i informacyjno-komunikacyjnej będą m.in. osoby z ograniczoną mobilnością (w tym: osoby poruszające się na wózkach, osoby po kontuzjach czy osłabione chorobami, poruszające się przy pomocy balkoników lub kul, podróżni z dużymi bagażami). Ale będą to także osoby starsze, osoby w ciąży, osoby z dziećmi w wózkach, osoby otyłe, osoby o różnym wzroście, jak również osoby z niepełnosprawnością wzroku czy słuchu, z niepełnosprawnością intelektualną, osoby ze spektrum autyzmu czy też z doświadczeniami kryzysów psychicznych. Osoby te, napotykając bariery architektoniczne i informacyjno-komunikacyjne, mają trudności w realizacji swoich praw w dostępie do przestrzeni publicznej.

Schematyczne przedstawienie przestrzeni wykorzystywanej przez przykładowe grupy użytkowników zawiera załącznik nr 2.

Obszary dostępności architektonicznej

Chcąc sprawdzić dostępność architektoniczną budynku, należy zbadać następujące elementy:

a) najbliższe otoczenie budynku

- dojście do budynku powinno mieć odpowiednią szerokość, równą i utwardzoną nawierzchnię, brak nachylenia chodników, pobliskie przejścia dla pieszych powinny mieć obniżone krawężniki,
- optymalna odległość budynku od przystanków komunikacji miejskiej,
- na trasie powinny się znaleźć oznaczenia wizualne, elementy nawigujące dla osób niewidomych,
- dobrze i równomiernie oświetlona strefa dojścia;

b) parking – wydzielone miejsca parkingowe dla osoby z niepełnosprawnością

- liczba stanowisk,
- odpowiednie wymiary (stanowiska prostopadłe, równoległe i in.),
- nawierzchnia stanowiska (równa, utwardzona, bez nachyleń),
- brak/obniżone krawężniki (możliwość dostania się na chodnik bezpośrednio z miejsca parkingowego),
- oznaczenia pionowe i poziome,
- odległość od dostosowanego wejścia do budynku,
- dostępność stanowiska dla każdego odwiedzającego budynek (np. nie tylko dla pracowników, za zamkniętą bramą),
- oświetlenie stanowiska;

c) strefa wejścia do budynku

- czytelne oznaczenia i widoczne drzwi (kontrast),

- schody: kontrastowe oznaczenia pierwszego i ostatniego stopnia w biegu, poręcze o prawidłowym pochwycie po obu stronach schodów, brak nosków, antypoślizgowa nawierzchnia,
- pochylnia: odpowiednie parametry (długość i szerokość biegu, krawężniki, poręcze, nawierzchnia równa i gładka, antypoślizgowa), przestrzenie manewrowe przed pochylnią i przed drzwiami,
- brak przeszkód np. kratki, wycieraczki, ciężkie drzwi wejściowe,
- odpowiednie wysokości i rodzaje klamek, domofonów, dzwonek, przycisków w strefie wejściowej,
- system przyzywający w strefie wejścia (bardzo ważne w przypadku zastosowania np. platformy przyschodowej, do obsługi której potrzeba wsparcia pracownika – należy zadbać o dostępny, działający dzwonek na odpowiedniej wysokości oraz o znajomość procedur obsługi u pracowników; nie wymagamy od użytkownika wcześniejszego umawiania się, zgłaszania wizyt itp.);

d) komunikacja pionowa

- klatki schodowe (kontrastowe oznaczenia pierwszego i ostatniego stopnia w biegu, poręcze o prawidłowym kształcie pochwytu po obu stronach schodów, pasy ostrzegawcze, brak nosków),
- windy (prawidłowe parametry: wymiary kabiny, odległość panelu sterującego od naroża, wysokość i oznaczenia przycisków, odpowiednie wyposażenie: lustro, informacja głosowa; przestrzeń manewrowa przed wejściem do windy, oznaczenia pięter),
- podnośniki (prawidłowe wymiary, udźwig, panel sterujący);

e) komunikacja pozioma

- odpowiednia szerokość korytarzy, brak barier (np. mebli),
- brak progów (lub pon. 2 cm), brak grubych wykładzin,
- odpowiedniej szerokości drzwi, łatwe w otwieraniu,
- przegrody szklane oznaczone kontrastowo,
- oznaczone skrajnie pionowe w ciągu komunikacyjnym,

- odpowiedni układ mebli (biurek, szaf, stołów, itp.) w pomieszczeniach, umożliwiające poruszanie się osobie na wózku;

f) pomieszczenia higieniczno-sanitarne

- na każdej kondygnacji toaleta dostosowana do potrzeb OzN,
- odpowiednia przestrzeń manewrowa i transferowa, szerokie drzwi,
- odpowiednie wyposażenie: baterie, lustro uchylne, umywalka umożliwiające podjechać wózkami, odpowiedni sedes i uchwyty, system wzywający pomoc, odpowiednia klamka i zamek,
- wszystkie elementy na odpowiednich wysokościach (podajnik papieru, ręczników, mydła, wieszak, włącznik światła, system przyzywający);

g) oświetlenie wewnątrz budynku

- odpowiednie natężenie i równomierne oświetlenie na ciągach komunikacyjnych i w pomieszczeniach;

h) kolorystyka ścian, podłóg, drzwi i elementów wyposażenia

- kontrasty barwne pomiędzy tymi elementami w budynku,
- kontrasty barwne między armaturą a kolorem płytek w toaletach;

i) system informacji w budynku

- zapewniona informacja na temat rozkładu pomieszczeń w budynku, co najmniej w sposób wizualny (ważna wielkość liter, tło nieodbijające światła, brak przeszklenia, możliwość podejścia do tablicy) i dotykowy lub głosowy,
- oznaczenia pomieszczeń i toalet – wypukłe, kontrastowe i umieszczone na odpowiedniej wysokości (konsekwentnie w całym budynku/w budynkach);

j) ochrona przeciwpożarowa i system ewakuacji z budynku

- plany ewakuacyjne na każdym piętrze,
- oznakowanie ewakuacyjne (piktogramy), oświetlenie awaryjne,

- urządzenia ewakuacyjne z budynku (sprzęt ewakuacyjny),
- alarm dźwiękowy i wizualny,
- włączniki ppoż., gaśnice dostępne i na odpowiednich wysokościach;

k) elementy wyposażenia i inne, np.:

- kontuary na recepcji, w sekretariacie i innych pomieszczeniach obsługi powinny mieć obniżenie z zapewnionym miejscem na nogi pod blatem (dla osoby poruszającej się na wózku),
- meble i inne sprzęty w strefach socjalnych, odpoczynku, bufetach itp. powinny być dostosowane także do osób poruszających się na wózkach, niskorosłych.

Załącznik nr 1 zawiera przykładową listę sprawdzającą dostępność architektoniczną (zakładka: „Dostępność architektoniczna”).

Dodatkowe uwagi

W przypadku uczelni przy planowaniu i wdrażaniu dostępności należy uwzględnić różne funkcje obiektów i przestrzeni uczelnianych. Poniższa lista przedstawia przykładowe dostosowania elementów budynków i przestrzeni w zależności od przeznaczenia obiektu. Nie jest to wyczerpana i zamknięta lista potrzebnych rozwiązań dostępnościowych, ale wskazuje pewien sposób analizowania przestrzeni pod kątem różnych grup użytkowników i zawiera przykłady działań.

Obiekty/sale dydaktyczne (konferencyjne, audytoryjne) – tutaj należy zwrócić uwagę na takie elementy, jak:

- zapewnienie w sali wykładowej co najmniej jednego miejsca dla osoby poruszającej się na wózku,
- niestosowanie podestów, podwyższeń (np. przy mównicy), a jeśli już zostały zastosowane – zapewnienie wejścia np. za pomocą pochylni,

- przy wyposażeniu sali w krzesła ze składanymi pulpitemi, należy zakupić pewną liczbę z pulpitem po lewej stronie lub z możliwością przetożenia pulpitu (dla osób leworęcznych),
- w salach, gdzie znajdują się schody do położonych wyżej miejsc, schody należy oznaczyć kontrastowo oraz wyposażyć w poręcz środkową,
- zapewnienie pętli indukcyjnej co najmniej w sali audytoryjnej (instalacja może być związana z pewnymi pracami, dlatego zwłaszcza przy planowaniu remontów warto od razu rozważyć zakup pętli),
- dostosowanie także innych obiektów, gdzie odbywają się zajęcia, np. hal sportowych (oprócz opisanej dostępności może być potrzebne także dodatkowe wyposażenie, np. podnośnik na basenie, umożliwiający skorzystanie z zajęć osobie poruszającej się na wózku).

Biblioteki/czytelnie – tutaj należy zadbać o:

- dostosowane i dodatkowo wyposażone stanowiska multimedialne dla osób z różnymi potrzebami (np. stół z regulacją wysokości i możliwością podjechania wózkiem, oprogramowanie udźwiękowiające, monitor brajlowski dla osób niewidomych, oprogramowanie powiększające oraz zmieniające kontrast i/lub lupa elektroniczna dla osób słabowidzących itp.),
- właściwe oznakowanie takich stanowisk – wizualnie i dotykowo (np. numer stanowiska: duży, czytelny, kontrastowy i wypukły) – oraz dojścia do nich (ścieżki naprowadzające kontrastowe i fakturowe),
- zamieszczenie informacji o takich miejscach na stronie internetowej uczelni oraz poszczególnych obiektów, z opisem wyposażenia, oznakowania oraz informacją, gdzie dokładnie się znajdują.

Obiekty administracyjne – głównie biura obsługi studentów, ale też pracowników uczelni – należy pamiętać, aby miały m.in. dostosowane stanowiska obsługi:

- obniżona lada z możliwością podjechania wózkiem,
- wyposażenie w pętlę indukcyjną,
- wyposażenie w usługę tłumacza języka migowego online,

- oznaczenie stanowisk czytelną informacją o możliwości skorzystania z pętli i tłumacza.

Domy studenckie – ważne jest np. zapewnienie odpowiedniej wysokości elementów wyposażenia oraz przestrzeni manewrowej również w pokojach, możliwość zakwaterowania w pokoju 1-osobowym (może być potrzebne np. osobie w spektrum autyzmu, osobie z doświadczeniem kryzysu psychicznego) lub w pokoju z asystentem.

Kampus uczelni:

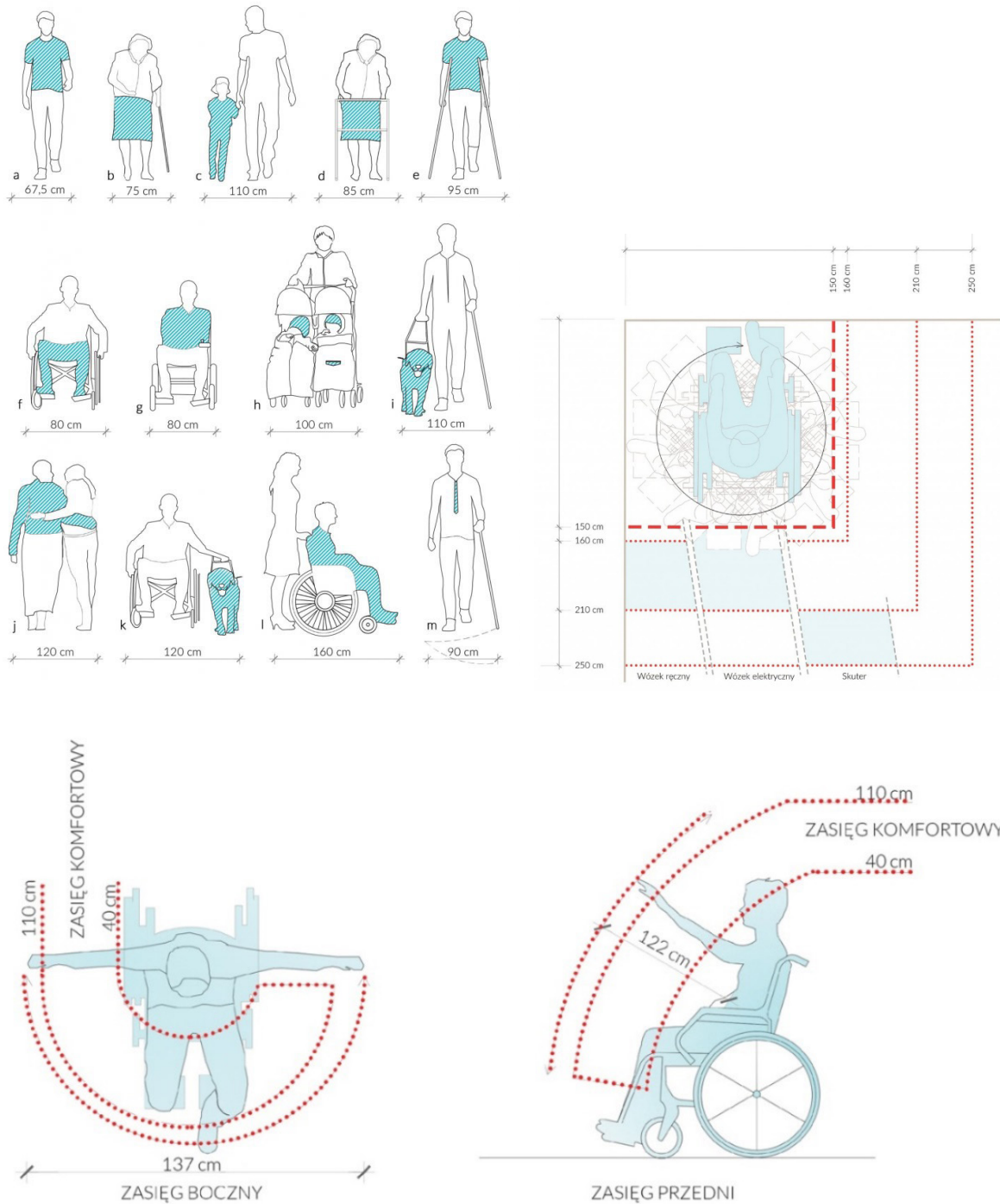
- spójna, konsekwentna nawigacja między budynkami i wewnątrz nich (ścieżki naprowadzające/pola uwagi, punkty orientacyjne, tyfloplany, system głosowej nawigacji),
- konsekwentne, czytelne oznaczenia funkcji budynków, wydziałów, pomieszczeń itp.,
- miejsca odpoczynku typu: ławki, tereny zielone, zadaszenia itp. dostosowane również dla osób poruszających się na wózkach (czyli np. miejsce na wózek przy ławce, pod zadaszeniem, utwardzone ścieżki na terenach zielonych, ławki o różnych wysokościach i usytuowane poza ciągami komunikacyjnymi).

Należy także zadbać o opisanie dostępności architektonicznej na stronie uczelni oraz poszczególnych obiektów:

- uwzględnienie wszystkich zastosowanych rozwiązań dostępnościowych (np. według listy elementów dostępności architektonicznej),
- wskazanie wszystkich barier (opisujemy, co i gdzie jest niedostępne, jaka to trudność/bariera i na co wpływa, np. efektem jest brak możliwości samodzielnego dostania się do jakiejś części budynku, np. zapewnione jest wsparcie innej osoby).

Zawsze warto zapewnić możliwość zgłaszania uwag przez użytkowników (pozwoli to na weryfikację zastosowanych rozwiązań oraz zdiagnozowanie dalszych potrzeb dostosowań przestrzeni).

Ryc. 3. Schematy przedstawiające wymiary przestrzeni wykorzystywanej przez przykładowe grupy użytkowników

Źródło: www.budowlaneabc.gov.pl (pobrano: 12.03.2022)

Skuteczna realizacja obowiązków dotyczących zapewnienia dostępności architektonicznej, które wynikają z Ustawy o zapewnianiu dostępności z dnia 19 lipca 2019 r., wymaga uporządkowania procesu zarządzania informacją o planowanych inwestycjach i remontach oraz sprawnej komunikacji wewnętrznej w obrębie uczelni.

Potencjalne problemy, które mogą wystąpić w procesie zapewnienia dostępności:

- brak informacji o remoncie lub inwestycji – osoby kluczowe dla procesu konsultacji dostępności nie mają informacji o planowanych lub toczących się działaniach,
- krótki czas konsultacji, oczekiwanie opinii w bardzo krótkim czasie,
- prośba o opinię na ostatnią chwilę, zostawianie kwestii zapewnienia dostępności na ostatni etap uzgodnień,
- presja na niezgłaszanie zastrzeżeń,
- niejednoznaczne wytyczne,
- trudności komunikacyjne pomiędzy osobami zajmującymi się zarządzaniem, dostępnością a osobami realizującymi zadania techniczne,
- dokumentowanie uzgodnień,
- zaniżanie skali problemów („ile jest takich osób?”) – bariery mentalne (najczęstsze: „U nas nie ma takich osób”, „Nie mamy pracowników niepełnosprawnych”, „Osoba niepełnosprawna zawsze ma opiekuna”, „Wystarczy poprosić o pomoc”),
- nieznamość ustawy, szczególnie w odniesieniu do pojęcia „dostępu alternatywnego” jako tego, które jest pojęciem negatywnym i może być przedmiotem postępowania skargowego,
- bariery finansowe,
- czas (zamówienia są już realizowane),
- wizje architekta („To nie będzie ładne”),
- inne.

Modelowy proces zapewniania dostępności architektonicznej

Etap	Opis zadań
<p>Wytypowanie osób odpowiedzialnych za zapewnianie dostępności architektonicznej</p>	<p>Należy określić zakres kompetencji i odpowiedzialności osób, które mają wpływ na zapewnianie dostępności:</p> <ul style="list-style-type: none"> – osoby, które reprezentują uczelnię, podejmują kluczowe decyzje, dysponują środkami finansowymi, powinny zostać zapoznane z analizą skutków prawnych wynikających z braku zapewnienia dostępności; – przedstawiciele użytkownika, np. władze dziekańskie, administratorzy/gospodarze budynku, organizatorzy konkursu na projekt; – osoby, które obsługują proces udzielania zamówień, szczególnie w trybie w trybie zamówień publicznych; – osoby będące pracownikami pionu technicznego, nadzorujące merytorycznie przebieg budowy/remontu itp. (np. inspektorzy nadzoru budowlanego); – reprezentanci osób ze szczególnymi potrzebami, którymi mogą być np. koordynator/zespół ds. dostępności, przedstawiciele jednostki zapewniającej wsparcie edukacyjne dla studentów z niepełnosprawnościami, przedstawiciele związków zawodowych, pełnomocnik ds. równego traktowania itp.; – przedstawiciele jednostek, których zakres kompetencji jest częściowo związany z zapewnianiem dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami lub mają wpływ na ten proces, np. inspektorat BHP, inspektorat ochrony przeciwpożarowej (ewakuacja osób ze szczególnymi potrzebami). <p>Powyższe osoby muszą być świadome przepisów, szczególnie w zakresie UZD i UDC, etapów procesu i oczekiwań, które są przed nimi stawiane</p>
<p>Przyjęcie standardu dostępności architektonicznej UMCS-u</p>	<p>UzD określa minimalne wymagania służące zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (art. 6). Z uwagi na to, że budynki są dobrami o długim okresie użytkowania, rozsądnym podejściem jest zapewnienie nie tylko minimum, ale również skorzystanie z dobrych praktyk (które w przyszłości mogą stać się minimalnymi wymaganiami). Wypracowane standardy pozwolą na efektywniejsze komunikowanie wymagań/oczekiwań</p>

Etap	Opis zadań
<p>Pozyskanie szczegółowej informacji na temat dostępności wszystkich budynków UMCS-u. Opracowanie planu zapewniania dostępności, ramowego harmonogramu</p>	<p>Zgodnie z formularzem Raportu o stanie zapewniania dostępności należy uwzględnić wszystkie budynki, w których podmiot prowadzi podstawową działalność i/ lub obsługę interesantów, w tym również te, w których wynajmuje powierzchnie. Wynajem budynku nie zwalnia z możliwości i obowiązku zastosowania ustawy UzD, ponieważ przepisy nakładają obowiązki na podmiot publiczny, a nie na zarządcę nieruchomości</p>
<p>Informowanie o planowanej inwestycji, remoncie, wymianie wyposażenia, planowanie realnego harmonogramu działań</p>	<p>Wszystkie informacje na temat planowanych inwestycji czy remontów powinny trafić do osób wytypowanych do obsługi procesu zapewniania dostępności architektonicznej. Stąd potrzeba skutecznego zarządzania przepływem informacji.</p> <p>Proces uzgodnień w zakresie warunków danej inwestycji czy remontu, które pozwolą na efektywny dialog i wdrażanie uwag, jest zazwyczaj długotrwały. Należy zadbać o czas na rzetelną analizę dokumentacji oraz prowadzenie uzgodnień</p>
<p>Określenie warunków dla zamówienia (ogłoszenia w trybie udzielania zamówień publicznych/w regulaminie konkursu) z uwzględnieniem szczególnych potrzeb</p>	<p>Z art. 4. pkt. 3 UZD wynika konieczność określenia w treści umów warunków służących zapewnieniu dostępności:</p> <p>3. W przypadku zlecenia lub powierzenia, na podstawie umowy, realizacji zadań publicznych finansowanych z udziałem środków publicznych lub udzielania zamówień publicznych podmiotom innym niż podmioty publiczne, podmiot publiczny jest obowiązany do określenia w treści umowy warunków służących zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami w zakresie tych zadań publicznych lub zamówień publicznych, z uwzględnieniem minimalnych wymagań, o których mowa w art. 6</p>
<p>Konsultacja projektu architektonicznego (budowlanego, wykonawczego). Konsultacja projektu zagospodarowania zieleni. Konsultacja projektu identyfikacji wizualnej. Konsultacja innych projektów</p>	<p>Proces obiegu dokumentów związanych z akceptacją projektów wraz z wzorami dokumentów (np. kart uzgodnień) powinien zostać określony w formie np. procedury.</p> <p>Szczególnej analizie i dokumentacji powinny podlegać rozwiązania związane z brakiem lub częściowym zapewnianiem dostępności np. przez dostęp alternatywny (dostęp alternatywny powinien być stosowany przez podmioty publiczne jako wyjątek, a nie reguła, zaś każdy przypadek jego zastosowania wymaga uzasadnienia)</p>

Etap	Opis zadań
Bieżąca konsultacja w trakcie prac budowlanych i remontowych	Konsultacja dokumentów, zdjęć, zastosowanych materiałów. Uczestnictwo w radach budowy
Odbiór prac (spisanie protokołu odbioru, planu usunięcia usterek)	Odbiór prac związanych z zapewnianiem dostępności architektonicznej na podstawie szczegółowych uzgodnień zawartych w projekcie
Konsultacja na etapie przeglądu w ramach serwisu gwarancyjnego	—
Okresowe przeglądy zapewniania dostępności, szkolenie osób odpowiedzialnych za monitorowanie zapewniania dostępności architektonicznej	Ewaluacja – należy zadbać o informację zwrotną od bezpośrednich użytkowników budynków (np. administratorów) oraz osób ze szczególnymi potrzebami, które korzystają z przygotowanych rozwiązań

Proces uzgodnień powinien być dokumentowany na potrzeby:

1. odbioru prac,
2. rozwiązywania sporów (np. na potrzeby postępowania przed sądem),
3. postępowania związanego z rozpatrywaniem wniosków o zapewnienie dostępności (UzD, rodz. 4, art. 30–31) oraz skarg na brak dostępności (UzD, rodz. 4, art. 32).

Dobłą praktyką będzie wypracowanie wzorów dokumentów. Przykładowe materiały dokumentujące projekt uzgodnień to:

1. protokół uzgodnień zastosowania rozwiązań alternatywnych (jeśli nie było możliwe zastosowanie metodyki UD),
2. lista zastrzeżeń (jak może wyglądać?),
3. maile,
4. notatki po spotkaniu z projektantami,

5. opinie, w szczególności Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami i Wsparcia Psychologicznego Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów,
6. opinie ekspertów zewnętrznych.

3.2. Dostępność cyfrowa i informacyjno-komunikacyjna uczelni

W trakcie projektowania zasobów cyfrowych, które są tworzone nie tylko przez podmioty publiczne, należy pamiętać, że we wszystkich przedsięwzięciach takich jak np. strony internetowe, platformy e-learningowe, wszelkie e-zasoby, muszą być spełniane kryteria dostępności zalecane nie tylko przez ustawę o dostępności cyfrowej (UDC) z 4 kwietnia 2019 r., ale przede wszystkim zawarte w dyrektywie unijnej z 2016 r. oraz w normie unijnej (Standard EN 301 549). Wszystkie te przepisy zalecają, aby serwis internetowy był dostępny i pozwalał na wygodne, intuicyjne korzystanie z zasobów Internetu. Ponadto wszystkie narzędzia komunikacji elektronicznej powinny umożliwiać kontakt z szerokim gronem odbiorców bez względu na sposób dotarcia do informacji (m.in. przez użycie myszki komputerowej, korzystanie z klawiatury, wskaźnika lub funkcję speech-to-text). Spełnienie powyższych zasad buduje poprawny wizerunek podmiotu.

Wytyczne standardu WCAG 2.1

Multimedia

Elementy multimedialne powinny spełniać zalecenia Dyrektywy 2016/2102 pkt. 28, czyli podmiot powinien przygotować dostępne alternatywy do elementów multimedialnych w zakresie, w jakim jest to racjonalnie możliwe. Przed udostępnieniem filmów lub podkastów należy pamiętać o dodaniu:

- transkrypcji i deskrypcji,
- napisów dla osób niedosłyszących i głuchych,

- audiodeskrypcji,
- tłumacza języka migowego (PJM) (w miarę możliwości, gdyż zgodnie z WCAG 2.1. język migowy to poziom AAA, który nie jest wymagany przez UDC).

Strony internetowe

W przypadku dostępności stron internetowych istotne są następujące kwestie:

- poprawna nawigacja i logiczna kolejność odczytu,
- poprawny współczynnik kontrastu (tekstu do tła oraz elementów graficznych i linków),
- mechanizm pominięcia bloków tekstu (skip link),
- alternatywa tekstowa (elementy graficzne),
- poprawny cel linku.

Dokumenty cyfrowe

W odniesieniu do zasad przygotowania dokumentów dostępnych cyfrowo warto zauważyć, że większość dokumentów jest związana z całą gamą różnorodnych i aktualnych czynności administracyjnych. W związku z tym należy pamiętać, że dokumenty są często wykorzystywane przez studentów, pracowników, słuchaczy, doktorantów. Udostępniane dokumenty cyfrowe zawierają bardzo ważne treści dla przyszłych studentów w trakcie rekrutacji. Ponadto zgodnie z ustawą o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych (UDC) nie tylko dokumenty umieszczane na stronach BIP powinny być przygotowane w sposób dostępny, ale również na wszystkich podstronach należących do uczelni, m.in. na podstronach wydziałów, instytutów, katedr oraz wszelkich stronach tworzonych przez koła naukowe.

W trakcie przygotowywania dokumentów należy szczególnie pamiętać o następujących elementach:

- dostępną formacie dokumentu HTML, PDF, EPUB,
- elementach graficznych z tekstem alternatywnym,

- poprawnej nawigacji, m.in. nagłówkach, listach,
- poprawnej typografii (typ i wielkość czcionki),
- poprawnym układzie treści (wyrównanie, podział na akapity),
- sprawdzaniu ułatwień dostępu.

E-learning

W ramach e-learningu standard dostępności musi uwzględnić następujące kwestie:

- dostępne multimedia,
- napisy w filmach dla osób głuchych i niedosłyszących,
- transkrypcję i deskrypcję,
- poprawną typografię,
- materiały przygotowane zgodnie ze standardami dostępności.

Działania na rzecz zapewnienia dostępności cyfrowej można podzielić na etapy.

Etap 1

- powołanie/wskazanie na poziomie wydziałów osób odpowiedzialnych za koordynowanie wdrażania standardu dostępności,
- komunikacja (zapewnienie odpowiednich środków, które wspierają komunikację),
- tłumacz języka migowego (m.in. usługa tłumacza przez strony internetowe i aplikacje),
- instalacja urządzeń lub innych środków technicznych do obsługi osób słabosłyszących, m.in. pętla indukcyjna oraz inne urządzenia wspomagające słyszenie.

Etap 2

Zgodnie z Ustawą o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami z lipca 2019 r. (art. 6 Minimalne wymagania służące zapewnieniu

dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami) każdy podmiot ma obowiązek przygotować informacje o zakresie swojej działalności w postaci elektronicznego pliku zawierającego tekst odczytywany maszynowo, nagranie treści w polskim języku migowym (PJM) oraz informacje w tekście łatwym do czytania.

Etap 3

W odniesieniu do wymogów ustawy o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych z kwietnia 2019 r. każdy podmiot publiczny jest zobowiązany umieścić deklarację dostępności. Ponadto musi przygotować raport o stanie swojej dostępności, plan działania, wniosek o braku dostępności oraz powinien zapewnić komunikację, określając dokładnie jej sposób.

Wdrożenie standardu WCAG:

Zasada 1: Postrzegalność

Kryterium sukcesu: użytkownicy mogą korzystać ze strony internetowej lub aplikacji za pomocą dostępnych dla nich zmysłów.

Środki prowadzące do sukcesu (przykładowe):

- alternatywy tekstowe dla treści nietekstowych (np. opis alternatywny do zdjęć i grafik, z których skorzystają osoby niewidome),
- transkrypcje tekstowe materiałów audio i filmów,
- napisy i audiodeskrypcje do filmów,
- logiczna struktura treści (nagłówki, listy itp.),
- odpowiednie znaczniki dla każdej funkcji (formularzy i tabel danych), aby relacje między treścią były poprawnie zdefiniowane,
- wyróżnienia, które nie opierają się jedynie na kolorze,
- kolory tekstu, które są wyraźnie widoczne na kolorze tła,
- czytelność i widoczność treści i funkcji, gdy rozmiar tekstu zostanie zwiększony o 200%,

- niepublikowanie obrazów tekstu,
- responsywność – automatyczne dostosowywanie się widoku do szerokości ekranu urządzenia użytkownika.

Zasada 2: Funkcjonalność

Kryterium sukcesu: użytkownicy mogą znajdować treści i funkcje oraz ich używać niezależnie od tego, jak nawigują (np. za pomocą samej klawiatury, samej myszy).

Środki prowadzące do sukcesu (przykładowe):

- możliwość obsłużenia wszystkiego za pomocą samej klawiatury,
- opcja odtwarzania, wstrzymywania i zatrzymywania poruszających się treści,
- brak migających treści i możliwość wyłączenia ruchomych elementów przez użytkownika,
- link pozwalający przeskoczyć szybko do treści („przejdź do treści”),
- zrozumiałe i pasujące do treści tytuły stron,
- zrozumiałe linki, których treść wyraźnie mówi, dokąd prowadzą,
- nagłówki, które jasno opisują treści, i etykiety jasno opisujące, co wpisać w dane pole formularza,
- dobra widoczność elementu, który jest w danym momencie wybrany za pomocą klawiatury (fokus),
- unikanie złożonych gestów na ekranach dotykowych lub zapewnienie dla nich prostszej alternatywy,
- możliwość wyłączenia i zmiany skrótów klawiaturowych.

Zasada 3: Zrozumiałość

Kryterium sukcesu: użytkownicy rozumieją treści i sposób działania strony lub aplikacji.

Środki prowadzące do sukcesu (przykładowe):

- prosty język (bez zbędnych słów i urzędniczego żargonu),
- unikanie trudnych dla użytkowników słów i wyrażeń lub ich wyjaśnienie w prosty sposób,
- wyjaśnienia do skrótów i akronimów,
- określenie w kodzie strony/aplikacji, w jakim języku jest jej treść,
- spójny wygląd i działanie elementów na wszystkich podstronach,
- widoczne i zrozumiałe etykiety przy każdym polu formularza,
- dostępne i zrozumiałe komunikaty błędów w formularzach i podpowiedzi, jak je poprawić.

Zasada 4: Solidność

Kryterium sukcesu: treści i funkcje działają poprawnie w wielu różnych programach użytkowników (np. przeglądarkach internetowych oraz czytnikach ekranu osób niewidomych).

Środki prowadzące do sukcesu (przykładowe):

- prawidłowy kod, zgodny ze standardem sieciowym HTML,
- dostępne dla użytkowników korzystających z technologii asystujących informacje o statusie/stanie,
- zgłaszanie przez technologie asystujące pojawiających się ważnych komunikatów czy okien modalnych.

Źródło: [WCAG 2.1 w skrócie - Dostępność cyfrowa - Portal Gov.pl \(www.gov.pl\)](http://www.gov.pl)

Rekomendacje w zakresie dostępności cyfrowej:

1. Uporządkowanie sposobu zarządzania treściami cyfrowymi.
2. Określenie stron kluczowych (strona główna umcs.pl, strony wydziałowe, strony jednostek obsługujących studentów i kandydatów na studia) i powierzenie ich redagowania przeszkolonym specjalistom na stałych etatach administracyjnych – konieczne będzie poszerzenie składu redakcji serwisów internetowych.

3. Stopniowa wymiana treści na kluczowych stronach według określonego harmonogramu.
4. Określenie minimalnych wymagań wobec redaktora strony internetowej UMCS-u, który podejmuje się publikacji.
5. Zapewnienie materiałów do samodzielnego szkolenia online redaktorom treści.
6. Przygotowanie do wymiany całego serwisu internetowego umcs.pl na mechanizm spełniający kryteria WCAG.
7. Przeniesienie do szablonu uniwersyteckiego stron związanych z UMCS-em.
8. Prawo wewnętrzne, które zobowiązuje do przestrzegania standardów WCAG i obciąża odpowiedzialnością kierowników jednostek, którzy zamawiają/uruchamiają strony i systemy.
9. Szkolenia dla pracowników naukowych – szczególnie w kontekście prowadzenia zajęć online i publikowania materiałów dla studentów.
10. Odmowa publikacji treści niezgodnych z WCAG.
11. Brak możliwości zamówienia jakiegokolwiek strony lub systemu bez konsultacji ze specjalistami z LubMAN.

3.3. Projektowanie uniwersalne w dydaktyce akademickiej

Specjalne potrzeby osób uczących się nie dotyczą tylko architektury i logistyki procesu uczenia się-nauczania, ale również metodyki kształcenia.

Celem jest stworzenie optymalnych warunków do realizacji osobistego potencjału przez każdego studenta z uwzględnieniem jego indywidualnych preferencji poznawczych, np. stylów myślenia, stylów działania czy cech temperamentalno-osobowościowych. Chodzi zatem o to, aby różnorodność jako naturalna właściwość charakteryzująca daną społeczność (w kontekście *Strategii* – społeczność akademicką) była traktowana jako kapitał, a nie przeszkoda w osiągnięciu zunifikowanych celów. Jest to możliwe tylko pod warunkiem stworzenia dogodnego klimatu do

uczenia się za pomocą zróżnicowanych strategii, środków i z wykorzystaniem zindywidualizowanych zasobów.

Pomocny w tych działaniach jest model uniwersalnego projektowania (UD), który z założenia promuje jak najwyższy stopień dostępności procesu uczenia się-nauczania dla każdej osoby. Jego aplikacja na gruncie dydaktyki wiąże się z opracowaniem koncepcji uniwersalnego projektowania w uczeniu się tzw. UDL – *universal design learning*. Naczelna zasada UD brzmi: **zamiast konieczności dostosowań i adaptacji zapewnij uniwersalne rozwiązania definiujące funkcjonalność produktu**. Oczywiście nie oznacza to, że w praktyce zawsze uda się stworzyć taki produkt, który będzie absolutnie dostępny dla każdego potencjalnego odbiorcy, stąd UD uwzględnia również konieczność wdrożenia racjonalnych dostosowań w postaci np. specjalistycznego sprzętu wspomagającego (np. pętla indukcyjna), obecności asystenta lub tłumacza czy wydruków materiałów w alfabecie Braille’a.

W projektowaniu uniwersalnym przyjmuje się następujące zasady (Domagała-Zyśk 2015; Knopik, Papuda-Dolińska, Wiejak, Krasowicz-Kupis 2021):

1. Równość w dostępie – oznacza możliwość używania danego produktu przez osoby o zróżnicowanych możliwościach. Każda osoba niezależnie od doświadczanych przez nią ograniczeń ma prawo do używania danego produktu (karty pracy, środka dydaktycznego, gry itp.), a jeśli nie jest to możliwe, należy zaplanować możliwości równorzędne równie atrakcyjne, najlepiej utrzymane w tym samym obszarze tematycznym (jak najmniejsze różnicowanie w warstwie treściowej – warunek integracji grupy wokół tych samych treści).
2. Elastyczność użycia – uwzględnienie szerokiego zakresu indywidualnych preferencji np. typu lateralizacji użytkownika, tempa jego pracy, preferowanego sposobu wykonywania czynności, stylu poznawczego, sposobu przetwarzania informacji sensorycznych, poziomu ekstrawersji, umiejętności komunikacyjnych itp.
3. Intuicyjność w używaniu – produkt powinien być łatwy do używania dla wszystkich, niezależnie od poziomu doświadczenia użytkownika, zakresu

jego wiedzy, poziomu koncentracji uwagi czy kompetencji językowych. Istotną rolę pełni instrukcja zgodna z kryteriami ETR.

4. Dostępność percepcyjna – zakłada czytelność informacji i wielość kanałów jej przekazu tak, aby informacja była dostępna dla osób z trudnościami w zakresie percepcji wzrokowej czy słuchowej (stosuje się np. dwutorowy przekaz: mowa i napisy). Istotne jest także, aby informacje były przekazywane w sposób zhierarchizowany tak, aby użytkownik umiał odróżnić informacje najważniejsze od tych mało istotnych. Wymaga to odpowiedniej strukturyzacji danych przez nauczyciela akademickiego tak, aby możliwe było odtworzenie, a następnie indywidualna konstrukcja hierarchii treści.
5. Tolerancja na błędy – zasada ta zakłada, że popełnienie błędu w obsłudze nie powoduje istotnych uszkodzeń czy niebezpieczeństwa.
6. Mały wysiłek fizyczny – produkt może być używany nawet przy minimalnym wysiłku fizycznym – sama konstrukcja środka dydaktycznego nie obciąża ucznia (nie zakłóca jego efektywności poznawczej).
7. Odpowiednia przestrzeń wymagana do obsługi i rozmiar – zasada ta zakłada, że produkt może być używany przez osoby o różnej posturze ciała, a także te osoby, które mają ograniczenia w poruszaniu się.

Zasady UD zostały zaadaptowane w kontekście uczenia się i opracowano w ten sposób model UDL (*universal design for learning*, por. CAST, 2008; 2018). Trzy główne zasady UDL to:

1. Zapewnienie różnorodnych środków przekazu informacji w czasie zajęć dydaktycznych.
2. Zapewnienie możliwości różnorodnych form ekspresji i prezentowania swoich osiągnięć edukacyjnych.
3. Zapewnienie różnorodnych form motywowania do pracy.

W ramach operacjonalizacji tych zasad opracowano szczegółowe wytyczne:

Wytyczna 1. Percepcja – nakazuje elastyczne przedstawianie treści w sposób, który nie bazuje tylko na jednym zmysle (pozwala to odebrać przekaz zarówno przez osoby z danym typem niepełnosprawności sensorycznej, jak

i efektywniej zapoznać się z informacjami przez studentów z określonymi preferencjami w zakresie przetwarzania zmysłowego).

Wytyczna 2. Język i symbole – wskazuje na konieczność zastosowania wspólnego kodu komunikacyjnego sprzyjającego wzajemnemu zrozumieniu.

Wytyczna 3. Zrozumienie – transformacja zdobywanych informacji w użyteczną wiedzę.

Wytyczna 4. Działanie fizyczne – zapewnienie możliwości interakcji studentów z dostępnymi materiałami i narzędziami.

Wytyczna 5. Ekspresja i komunikacja – studenci mają wybór preferowanych środków ekspresji i komunikacji.

Wytyczna 6. Rozwijanie funkcji wykonawczych umożliwiających efektywne uczenie się.

Wytyczna 7. Rozbudzanie zainteresowania – wzbudzanie entuzjazmu i zaciekawienia nauką.

Wytyczna 8. Podtrzymywanie zaangażowania studentów pomimo doświadczanych porażek.

Wytyczna 9. Samoregulacja związana z kontrolą emocji, motywacji i relacji z innymi uczestnikami procesu uczenia się.

Jako uzupełniającą wobec UDL można uznać ideę UID (*universal instructional design*), która skupia się na dostępności instrukcji i poleceń w procesie nauczania-uczenia się. Główna zasada głosi, że instrukcja powinna zostać tak zaprojektowana, aby była użyteczna i dostępna dla osób o różnych zdolnościach i stawiała wysokie wymagania wszystkim studentom. Aby dokładniej zrozumieć tę zasadę, każdy prowadzący zajęcia powinien zadać sobie pytania kontrolne (por. [wytyczne UID zawarte na stronie University of Guelph](#)):

- Czy studenci mogą mieć trudności z dostępem do materiałów szkoleniowych lub uczestnictwem w jakichkolwiek istotnych czynnościach związane z zajęciami?
- Czy wymagania sformułowane dla konkretnych zajęć generują ryzyko, że jakakolwiek grupa studentów nie będzie ich w stanie spełnić?
- Czy prowadzący wykonał wszelkie niezbędne czynności w ramach kursu (zajęć) celem likwidacji lub redukcji barier dostępu dla jakiegokolwiek grupy studentów?
- Czy prowadzący stara się wyeliminować możliwość stronnictwośi, dyskryminacji lub niesprawiedliwego traktowania studenta lub określonej grupy studentów?
- Czy prowadzący tworzy atmosferę, w której osoby niepełnosprawne czują się w pełni akceptowane i nie mają obaw, aby uczestniczyć w zajęciach?
- Czy sposób prowadzenia zajęć i zakres poruszanych treści jest zgodny z zasadami etycznymi i przepisami prawnymi obowiązującymi na uczelni?

Przykłady działań rekomendowane przez ekspertów z University of Guelph:

- Wykładowcy udostępniają stronę internetową kursu z zasobami online, dzięki czemu studenci mogą uzyskać dostęp do materiałów w formacie cyfrowym.
- Wykładowcy przeglądają strony internetowe kursów za pomocą narzędzi do sprawdzania dostępności, aby upewnić się, że wszyscy studenci mają dostęp do materiałów i że mogą one być używane przez specjalistyczne oprogramowanie do odczytu ekranu (najlepiej, aby strona internetowa kursu była zgodna z aktualnym standardem WCAG).
- Wykładowcy przygotowują konspekty zajęć z kluczowymi punktami tak, aby umożliwić szybką orientację w zajęciach osobom z deficytami uwagi.
- Wykładowcy umożliwiają testowanie wiedzy studentów za pomocą różnych form tak, aby sami studenci mogli wybrać najbardziej optymalną z nich – zgodną z ich preferencjami.
- Wykładowcy zapewniają możliwości uzupełnienia braków, omówienia wątpliwości przez studentów również poza czasem zajęć (np. w ramach konsultacji).

- W ramach oceny zajęć należy uwzględnić pytania skierowane do studentów: „Czy miałeś/-aś trudności z dostępem do materiałów wykładowych/ćwiczeniowych?”; „Czy doświadczyłeś/-aś jakichkolwiek barier ograniczających Twój udział w zajęciach?”.

Jednym z komponentów metodyki UD jest opracowanie tekstu łatwego do czytania (tzw. ETR – *easy to read*). Wytyczne w tym zakresie zostały szczegółowo omówione w *Europejskich standardach przygotowania tekstu łatwego do czytania* przez organizację Inclusion Europe – Europejskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych i ich Rodzin. Pierwotnie standard ETR dotyczył głównie tekstów przeznaczonych dla osób z niepełnosprawnością intelektualną (stosowano np. przekłady na ETR lektur szkolnych). Z czasem jednak okazało się, że taka forma opracowania instrukcji, komunikatów, serwisów informacyjnych (podstawowe informacje o instytucji na stronie www) czy materiałów metodycznych mogą być przydatne dla wielu grup odbiorców, w tym osób dwujęzycznych, z zaburzeniami komunikacji językowej czy deficytami uwagi. Ponadto wykorzystanie ETR wspiera opracowanie poleceń zgodnych z zasadą *user friendly*, co ma kluczowe znaczenie w instrukcjach do testów diagnostycznych, w arkuszach egzaminacyjnych czy ćwiczeniach zawartych w podręcznikach/kartach pracy. ETR powinien być wdrożony głównie na stronie BIP (charakterystyka i opis funkcjonowania podmiotu) oraz na stronach wydziałów w postaci krótkiej ich prezentacji.

Wdrożenie metodyki opartej na koncepcji UDL wymaga opanowania specjalistycznych kompetencji przez kadrę dydaktyczną uczelni. Należy podkreślić, że zmiana sposobu kształcenia oparta na idei UDL może zwiększyć efektywność tego procesu nie tylko w odniesieniu do studentów z niepełnosprawnościami, ale do wszystkich jego uczestników. UDL podkreśla intensywną pracę nad identyfikowaniem powiązań między zdobywanymi informacjami a pragmatyką życiową, co ma pozytywne przełożenie na poczucie kompetencji i ostatecznie wyższy poziom motywacji studentów do nauki (por. Knopik i Oszwa 2022; Deci i Ryan 2008).

Zasadne jest zatem rekomendowanie podjęcia intensywnych działań na rzecz stałego poszerzania wiedzy i umiejętności osób prowadzących zajęcia na UMCS-ie w zakresie metodyki opartej na modelu UDL. Możliwe jest to przez cykl szkoleń oraz doradztwo prowadzone przez ekspertów – pracowników etatowych UMCS-u posiadających już odpowiednie doświadczenie w zakresie stosowania UDL w kształceniu studentów. Warto również rozważyć powołanie w ramach uczelni interdyscyplinarnego zespołu ekspertów, który będzie odpowiedzialny za opracowywanie i wdrażanie skutecznych rozwiązań w zakresie implementacji UDL do praktyki nauczania-uczenia się, np. przez innowacyjne rozwiązania informatyczne, nowe metody kształcenia o charakterze uniwersalnym, jak i dostosowane do specyfiki konkretnych kierunków. W jego skład wchodziłoby również przedstawiciele Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów czy też Pełnomocnik Rektora ds. jakości kształcenia.

Rekomendacja w obszarze dydaktyki:

1. Stałe podnoszenie kompetencji kadry dydaktycznej z zakresu metodyki UDL.
2. Zapewnienie wsparcia doradczego kadrze dydaktycznej w zakresie implementacji metodyki UDL.
3. Uwzględnienie pytań dotyczących dostępności w ankietach skierowanych do studentów na zakończenie kursu.
4. Uwzględnienie podczas hospitacji zajęć dydaktycznych dodatkowego kryterium oceny: realizacja przez prowadzącego standardu UDL.
5. Okresowy audyt spełniania standardu WCAG przez strony internetowe z materiałami dydaktycznymi do zajęć.

4. Wykaz działań

CEL 1: Wdrożenie **standardu dostępności architektonicznej** na UMCS-ie do 31 grudnia 2028 r.

DZIAŁANIA:

1. Powołanie uczelnianego zespołu ds. dostępności odpowiedzialnego za wdrażanie standardów dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej. Proponowany skład zespołu (w szczególności):
 - Prorektor właściwy ds. rozwoju i współpracy z gospodarką,
 - Prorektor właściwy ds. studentów i jakości kształcenia,
 - Kanclerz lub Z-ca Kanclerza,
 - co najmniej dwóch przedstawicieli Centrum Kształcenia i Obsługi Studiów, w tym co najmniej jeden z Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami i Wsparcia Psychologicznego,
 - co najmniej dwóch przedstawicieli LubMAN UMCS,
 - przedstawiciele wydziałów lub jednostek ogólnouczelnianych,
 - przedstawiciel Działu Inwestycji i Remontów,
 - przedstawiciel Centrum Promocji,
 - przedstawiciel Centrum Prasowego,
 - przedstawiciel Centrum Organizacyjno-Prawnego.
2. Przeprowadzenie analizy dostępności budynków UMCS-u na podstawie ankiet wypełnionych przez administratorów budynków.
3. Wykonanie eksperckich audytów w zakresie dostosowania budynków do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.
4. Tworzenie deklaracji dostępności architektonicznej budynków UMCS-u.
5. Opracowanie standardu projektowania informacji wizualnej na UMCS-ie.
6. Tworzenie wydzielonych przestrzeni ciszy dla osób ze szczególnymi potrzebami w tym zakresie.

7. Opracowywanie procedur ewakuacyjnych osób ze szczególnymi potrzebami.
8. Cykliczne szkolenia osób odpowiedzialnych za ewakuację.
9. Prowadzenie szkoleń w zakresie dostępności architektonicznej dla pracowników uczelni, a w szczególności kierowników budynków, władz dziekańskich, dyrektorów/kierowników jednostek ogólnouczelnianych, Działu BHP i Ochrony Przeciwpożarowej, Działu Inwestycji i Remontów, Biura ds. Osób z Niepełnosprawnościami i Wsparcia Psychologicznego.

CEL 2 i 3: Wdrożenie **standardu dostępności cyfrowej i standardu dostępności informacyjno-komunikacyjnej** we wszystkich jednostkach UMCS-u do 31 grudnia 2028 r.

DZIAŁANIA:

1. Szczegółowy przegląd stron i e-dokumentów umieszczanych w domenie UMCS.
2. Przygotowanie do wymiany całego serwisu internetowego umcs.pl na mechanizm spełniający kryteria WCAG.
3. Przeniesienie do szablonu uniwersyteckiego stron związanych z UMCS-em.
4. Bieżący monitoring umieszczanych treści i dokumentów na stronach internetowych w domenie UMCS.
5. Zastosowanie treści zgodnych ze standardem ETR na stronach informujących o zakresie działalności uczelni.
6. Stałe podnoszenie kompetencji kadry dydaktycznej z zakresu metodyki UDL.
7. Zapewnienie wsparcia doradczego kadrze dydaktycznej w zakresie implementacji metodyki UDL.
8. Uwzględnienie pytań dotyczących dostępności w ankietach skierowanych do studentów na zakończenie kursu.
9. Uwzględnienie podczas hospitacji zajęć dydaktycznych dodatkowego kryterium oceny: realizacja przez prowadzącego standardu UDL.
10. Okresowy audyt spełniania standardu WCAG przez strony internetowe z materiałami dydaktycznymi do zajęć.
11. Szkolenia pracowników odpowiedzialnych za redagowanie stron:

- tworzenie dostępnych dokumentów elektronicznych,
 - redagowanie dostępnej treści strony internetowej.
12. Opracowanie instrukcji tworzenia dostępnych cyfrowo dokumentów elektronicznych w różnych formatach.
13. Szkolenia pracowników w zakresie komunikacji z osobami z niepełnosprawnościami o charakterze sensorycznym.

Bibliografia

Bowe, F. G. (2000). *Universal design in education: Teaching nontraditional students*. Westport: Bergin & Garvey.

Burgstahler, S. (2007). *Equal access: Universal design of instruction*. Seattle: DO-IT, University of Washington.

CAST (2008). *Universal design for learning guidelines 1.0*. Wakefield: CAST.

CAST (2018). *Universal Design for Learning Guidelines version 2.2*. <http://udlguidelines.cast.org> (dostęp: 12.03.2022).

Deci, E., Ryan, R. (2008), “Self-Determination Theory: A Macrotheory of Human Motivation, Development, and Health”. *Canadian Psychology*, 49, 182–185.

Domagała-Zyśk, E. (2017). *Standardy i wskazówki do przygotowywania oraz adaptacji narzędzi diagnostycznych i procesu diagnostycznego dla dzieci i młodzieży z lekką niepełnosprawnością intelektualną oraz trudnościami w uczeniu się*. W: K. Krakowiak (red.), *Diagnoza specjalnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży*. Warszawa: ORE.

Domagała-Zyśk, E., Knopik, T. (2020). “Functional diagnosis as a strategy for implementing inclusive education in Poland”. *Revista Brasileira de Educação Especial*, 203–220.

Knopik, T., Oszwa, U. (2022). “Developing Transferable Competences of Students – the Self-Determination Theory and Challenges of Future Education”. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 41(1), 53–66. <http://dx.doi.org/10.17951/lrp.2022.41.1.53-66>.

Knopik, T., Papuda-Dolińska, B., Wiejak, K., Krasowicz-Kupis, G. (2021). „Projektowanie uniwersalne jako perspektywa metodyczna edukacji włączającej. Niepełnosprawność”. *Dyskursy Pedagogiki Specjalnej*, 42.

Model Edukacji dla Wszystkich (2020). Warszawa: MEiN.

Moduły zajęć projektowania uniwersalnego w ramach wybranych obszarów kształcenia (2019). Warszawa: NCBiR.

Materiały poszerzające wiedzę z zakresu UD dla kadr uczelni

Dostępność (tematyka ogólna)

1. ABC koordynatora – poradniki dostępności
<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barier/dostepnosc-plus/koordynatorzy-dostepnosci/baza-wiedzy/pozostale-zrodla-wiedzy/>
2. Niezbędnik koordynatora dostępności
<https://www.gov.pl/web/sluzbacywilna/niezbednik-koordynatora-dostepnosci>
3. Prosty język na wesoło
<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/promocja/prosto-o-funduszach-europejskich-1/prosty-jezyk-na-wesolo/>
4. Budowlane ABC – Standardy projektowania budynków dla OzN
<https://budowlaneabc.gov.pl/standardy-projektowania-budynkow-dla-osob-niepelnospprawnych/>
5. Multimedia – wideo poradniki nt. dostępności
<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barier/dostepnosc-plus/multimedia/>
6. Dostępne wydarzenia w praktyce
<https://www.power.gov.pl/media/13589/DOSTePNE-WYDARZENIA-W-PRAKTYCE.pdf>

7. Praktyczny poradnik savoir-vivre wobec osób niepełnosprawnych
<https://www.power.gov.pl/media/13600/praktyczny-poradnik-savoir-vivre-wobec-ON.pdf>
8. Projektowanie uniwersalne – wyzwanie naszych czasów
https://www.power.gov.pl/media/13529/Projektowanie_uniwersalne.pdf
9. Dostosowanie budynków użyteczności publicznej
https://www.power.gov.pl/media/13590/dostowanie_budynkow_2009.pdf
10. Projektowanie bez barier – wytyczne K. Kowalski
https://www.power.gov.pl/media/13910/projektowanie_zus.pdf
11. Dostępność w polskich centrach handlowych
https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/99093/Dostepnosc_w_centrach_handlowych_podrecznik.pdf
12. Webinarium o standardzie edukacyjnym
<https://www.youtube.com/watch?v=TXfvRd0rmN0>
13. Webinarium o standardzie szkoleniowym
<https://www.youtube.com/watch?v=3wqrpj-MfF0>
14. Webinarium o standardzie informacyjno-promocyjnym
<https://www.youtube.com/watch?v=M8p5Hr-TnTw>
15. Webinarium o standardzie architektonicznym
<https://www.youtube.com/watch?v=8Tsc9KyEgzs>
16. Informacja dla wszystkich
<http://www.fdc.org.pl/gallery/Informacja-dla-wszystkich.pdf>

Dostępne multimedia

17. Standardy tworzenia audiodeskrypcji
http://avt.ils.uw.edu.pl/files/2010/12/AD-standardy_tworzenia.pdf
18. Dostępne multimedia
<https://www.widzialni.org/container/Dostepne-multimedia.pdf>
19. Kiedy stosować napisy, a kiedy język migowy?
<http://www.fdc.org.pl/gallery/Kiedy-stosowa%C4%87-napisy-a-kiedy-j%C4%99zyk-migowy1.pdf>
20. Dostępne dokumenty cyfrowe Informacja dla wszystkich. Europejskie standardy tekstu łatwego do czytania i zrozumienia
<https://www.power.gov.pl/media/13597/informacja-dla-wszystkich.pdf>
21. E-podręcznik dostępny dla wszystkich
https://www.power.gov.pl/media/13591/e_podrecznik_dostepny_dla_wszystkich.pdf
22. Standardy dostępności dla dokumentów elektronicznych
<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/94343/standardy.pdf>
23. Dostępne dokumenty cyfrowe – Kuźnia dostępnych stron
<http://dostepny.joomla.pl/warsztat/dobre-praktyki/dostepne-dokumenty-cyfrowe/202-tworzenie-dostepnych-dokumentow-w-programie-microsoft-word-2016-windows>
24. Webinarium o standardzie cyfrowym
https://www.youtube.com/watch?v=FJu2_2jkStw

Dostępne strony internetowe

25. Dostępność serwisów internetowych J. Dębski, D. Paszkiewicz

<https://www.power.gov.pl/media/13588/Dostepnosc-serwisow-internetowych-Dominik-Paszkiwicz-Jakub-Debski.pdf>

26. Metoda oceny dostępności cyfrowej strony internetowej zgodnie z zasadami WCAG 2.1

<https://www.widzialni.org/container/metoda-oceny-dostepnosci-cyfrowej-strony-internetowej-zgodnie-z-zasadami-wcag-2.1.pdf>

27. Demo Przed i Po

<https://przedipo.lepszyweb.pl/>

28. Baza wiedzy na temat dostępności stron internetowych

<http://dostepny.joomla.pl/dostepnosc>

29. Generator deklaracji dostępności stron

<https://deklaracja.lepszyweb.pl/>

Załączniki

Załącznik 1. Tabela podsumowująca badanie dostępności cyfrowej

Opracowano na podstawie: [Jak samodzielnie zbadać dostępność cyfrową strony internetowej? - Dostępność cyfrowa - Portal Gov.pl \(www.gov.pl\)](#)
(dostęp: 21.12.2021)

Lp.	Kryterium sukcesu	Spełnione/ niespełnione	Adres www, ewentualne uwagi
1.	1.1.1. – Treść nietekstowa		
2.	1.2.1. – Tylko audio lub tylko wideo (nagranie)		
3.	1.2.2. – Napisy rozszerzone (nagranie)		
4.	1.2.3. – Audiodeskrypcja lub alternatywa tekstowa dla mediów (nagranie)		
5.	1.2.5. – Audiodeskrypcja (nagranie)		
6.	1.3.1. – Informacje i relacje		
7.	1.3.2. – Zrozumiała kolejność		
8.	1.3.3. – Właściwości zmysłowe		
9.	1.3.4. – Orientacja		
10.	1.3.5. – Określenie pożądanej wartości		
11.	1.4.1. – Użycie koloru		
12.	1.4.2. – Kontrola odtwarzania dźwięku		
13.	1.4.3. – Kontrast (minimalny)		

14.	1.4.4. – Zmiana rozmiaru tekstu		
15.	1.4.5. – Obrazy tekstu		
16.	1.4.10. – Dopasowanie do ekranu		
17.	1.4.11. – Kontrast elementów nietekstowych		
18.	1.4.12. – Odstępy w tekście		
19.	1.4.13. – Treści spod kursora lub fokusu		
20.	2.1.1. – Klawiatura		
21.	2.1.2. – Bez pułapki na klawiaturę		
22.	2.1.4. – Jednoznakowe skróty klawiaturowe		
23.	2.2.1. – Dostosowanie czasu		
24.	2.2.2. – Pauza, zatrzymanie, ukrycie		
25.	2.3.1. – Trzy błyski lub wartości poniżej progu		
26.	2.4.1. – Możliwość pominięcia bloków		
27.	2.4.2. – Tytuł strony		
28.	2.4.3. – Kolejność fokusu		
29.	2.4.4. - Cel łącza (w kontekście)		
30.	2.4.5. - Wiele dróg		
31.	2.4.6. - Nagłówki i etykiety		
32.	2.4.7. – Widoczny fokus		
33.	2.5.1. – Gesty dotykowe		
34.	2.5.2. – Rezygnacja ze wskazania		
35.	2.5.3. – Etykieta w nazwie		
36.	2.5.4. – Aktywowanie ruchem		
37.	3.1.1. – Język strony		

38.	3.1.2. – Język części		
39.	3.2.1. – Po otrzymaniu fokusu		
40.	3.2.2. – Podczas wprowadzania danych		
41.	3.2.3. – Spójna nawigacja		
42.	3.2.4. – Spójna identyfikacja		
43.	3.3.1. – Identyfikacja błędu		
44.	3.3.2. – Etykiety lub instrukcje		
45.	3.3.3. – Sugestie korekty błędów		
46.	3.3.4. – Zapobieganie błędom (prawnym, finansowym, w danych)		
47.	4.1.1. – Poprawność kodu		
48.	4.1.2. – Nazwa, rola, wartość		
49.	4.1.3. – Komunikaty o stanie		

Załącznik nr 2

Lista sprawdzająca dostępność architektoniczną

Źródło: Tabela opracowana w ramach projektu „Samorząd bez barier” [Samorząd bez barier - poradnik dostępności dla jednostek samorządu terytorialnego \(funduszeuropejskie.gov.pl\)](http://Samorząd bez barier - poradnik dostępności dla jednostek samorządu terytorialnego (funduszeuropejskie.gov.pl))

Lp.	Obszar monitoringu i minimalny zakres pytań monitoringowych	Stan faktyczny	Sposób ustalenia stanu faktycznego		Treść rekomendacji	Sposób wdrożenia rekomendacji	Uwagi
			wypełnia przedstawiciel uczelni	tekst własny			
	Uwagi ogólne do wypełniania ankiety					wypełnia audytor	
			OBSZAR: DOSTĘPNOŚĆ ARCHITEKTONICZNA – INFORMACJA O DOSTĘPNOŚCI OBIEKTU				
1.	Czy strona internetowa posiada odrębną zakładkę, gdzie zawarte są informacje o dostępności budynku i otoczenia?						
2.	Czy na stronie internetowej znajdują się informacje o:						
3.	a) dojeździe do obiektu komunikacją publiczną?						
4.	b) możliwości zaparkowania na kopercie własnym samochodem?						
5.	c) pochylni, podjazdach, windach, podnośnikach ułatwiających dojazd lub dojście oraz ich położeńia?						
6.	d) dostępnej toalecie?						
7.	e) możliwości skorzystania ze wsparcia tłumacza polskiego języka migowego lub tłumacza polskiego języka migowego online?						

8.	f) możliwości skorzystania z pętli indukcyjnej lub podobnych urządzeń w obiekcie?								
9.	g) pomieszczeniu wyciszenia, z którego mogą skorzystać osoby wrażliwe na bodźce zewnętrzne, np. osoby ze spektrum autyzmu?								
10.	h) pomocy przeszkolonych pracowników na miejscu (asysta, pomoc w przemieszczaniu się po budynku, udzielanie kompleksowej informacji itp.)?								
	OBSZAR: DOSTĘPNOŚĆ ARCHITEKTONICZNA – WEJŚCIE DO OBIEKTU								
11.	Czy miejsca postojowe dla samochodów, z których korzystają osoby z niepełnosprawnościami są usytuowane blisko wejścia do obiektu?								
12.	Czy stanowiska postojowe są usytuowane na poziomie terenu lub na kondygnacjach dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami z pochylni?								
13.	Czy miejsca postojowe przeznaczone dla osób z niepełnosprawnością w odniesieniu do ogólnej liczby miejsc postojowych, wynoszą: – 1 stanowisko – jeżeli liczba stanowisk wynosi 6–15; – 2 stanowiska – jeżeli liczba stanowisk wynosi 16–40; – 3 stanowiska – jeżeli liczba stanowisk wynosi 41–100; – 4% ogólnej liczby stanowisk jeżeli ogólna liczba stanowisk wynosi więcej niż 100.								
14.	Czy stanowisko postojowe ma szerokość 3,6 m i długość 5 m?								
15.	Czy stanowisko postojowe, w przypadku usytuowania wzdłuż jezdni, ma długość 6 m i szerokość 3,6 m?								
16.	Czy stanowisko postojowe jest oznakowane kolorem niebieskim?								

17.	Czy stanowisko postojowe jest oznakowane znakiem poziomym i pionowym?						
18.	Czy stanowisko postojowe znajduje się na twardym i równym podłożu, bez zmian w poziomach nawierzchni przekraczających 5 mm?						
19.	Czy przy krawężnikach znajdujących się przy stanowiskach postojowych znajduje się rampa? Jeśli tak, to jakie jest jej nachylenie?						
20.	Czy budynek posiada co najmniej jedno wejście dostępne dla osób ze szczególnymi potrzebami/osób z niepełnosprawnościami?						
21.	Czy nawierzchnia schodów nie stwarza zagrożenia poślizgu?						
22.	Czy kształt stopni nie stwarza ryzyka potknięcia?						
23.	Czy powierzchnie spoczników schodów mają wykończenie wyróżniające je barwą, odcieniem bądź fakturą, co najmniej w pasie 30 cm od krawędzi rozpoczynającej i kończącej bieg schodów lub pochylni?						
24.	Czy krawędzie stopni schodów wyróżniają się kolorem kontrastującym z kolorem posadzki?						
25.	Czy został zastosowany kontrast wizualny 60 LRV sygnalizujący zmianę poziomów stopni przy pomocy pasów o szerokości od 4 do 5 cm?						
26.	Czy schody służące do pokonania wysokości przekraczającej 50 cm mają balustrady od strony przestrzeni otwartej oraz poręcze przysięcienne?						
27.	Jeśli szerokość biegu schodów jest większa niż 4 m, to czy zastosowano dodatkową balustradę pośrednią?						
28.	Czy maksymalna wysokość stopni to 15 cm?						

29.	Czy poręcze przy schodach zewnętrznych, montowane do balustrad i montowane do ścian, przed ich początkiem oraz za ich końcem, są przedłużone o 30 cm oraz zakończone w sposób zapewniający bezpieczne użytkowanie?						
30.	Czy maksymalne nachylenie pochylni przeznaczonych dla osób z niepełnosprawnościami (umieszczonych na zewnątrz lub wewnątrz budynku) są zgodne z wielkościami określonymi w § 70 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie?						
31.	Czy pochylnie przeznaczone dla osób z niepełnosprawnościami mają szerokość płaszczyzny ruchu 120 cm, a krawężniki wysokości 7 cm?						
32.	Czy pochylnie o długości ponad 9 m są podzielone na krótsze odcinki, przy zastosowaniu spoczników o długości 1,4 m?						
33.	Czy długość poziomej płaszczyzny ruchu na początku i na końcu pochylni wynosi 1,5 m?						
34.	Czy powierzchnia spocznika przy pochylni dla osób z niepełnosprawnościami poruszających się na wózkach inwalidzkich powinna mieć wymiary 1,5 m x 1,5 m poza polem otwierania skrzydła drzwi wejściowych do budynku?						
35.	Czy pochylnie mają obustronne poręcze odpowiadające warunkom określonym w § 298 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie?						

36.	Czy przy balustradach lub ścianach przyległych do pochylni, przeznaczonych dla ruchu osób z niepełnosprawnościami, zastosowano obustronne poręcze, umieszczone na wysokości 75 i 90 cm od płaszczyzny ruchu?						
37.	Czy poręcze przy pochylniach, przed ich początkiem i za ich końcem, są przedłużone o 30 cm oraz zakończone w sposób zapewniający bezpieczne użytkowanie?						
38.	Czy powierzchnie pochylni mają wykończenie wyróżniające je odcieniem, barwą bądź fakturą co najmniej w pasie 30 cm od krawędzi rozpoczynającej i kończącej bieg pochylni?						
39.	Czy powierzchnie pochylni nie stwarzają ryzyka poślizgu?						
40.	Czy budowa platformy schodowej jest jedynym możliwym rozwiązaniem (brak możliwości budowy dźwigu osobowego, pochylni lub w ostateczności podnośnika pionowego)?						
41.	Czy podnośnik ma minimalne wymiary kabiny 1,1 m x 1,4 m?						
42.	Czy w miejscach, w których nie ma możliwości budowy podnośnika o ww. wymiarach kabiny, zastosowano kabinę o minimalnych wymiarach np.: 0,9 m, 1,4 m, 0,8 m x 1,25 m?						
43.	Czy udźwig urządzenia wynosi od 230 do 250 kg?						
44.	Jeżeli podnośnik wyposażony jest w drzwi, to czy zapewniono przed nimi przestrzeń manewrową o wymiarach 1,5 m x 1,5 m (przestrzeń nie może być ograniczona polem zajmowanym przez otwierane drzwi)?						

45.	Czy w razie potrzeby zapewniona jest pomoc osób trzecich, które mogą udzielić wsparcia w korzystaniu z podnośnika?						
46.	Czy obsługa drzwi powoduje konieczność użycia dużej siły?						
47.	Jeżeli w wejściu do budynku zastosowano drzwi obrotowe lub wahadłowe, to czy przy nich umieszczono drzwi rozwierane lub rozsuwane, przystosowane do ruchu osób z niepełnosprawnościami?						
48.	Czy drzwi wejściowe do budynku mają szerokość 0,9 m i wysokość 2 m w świetle ościeżnicy?						
49.	Czy w przypadku zastosowania drzwi zewnętrznych dwuskrzydłowych, szerokość skrzydła głównego jest nie mniejsza niż 0,9 m?						
50.	Czy przed i za drzwiami oraz po ich bocznych stronach jest zapewniona odpowiednia przestrzeń manewrowa umożliwiająca otwarcie drzwi i wejście do pomieszczenia osobie poruszającej się na wózku?						
51.	Czy w drzwiach wejściowych wysokość progów nie przekracza 2 cm?						
52.	Czy ciężkie skrzydła drzwiowe, których otwieranie może powodować trudności, są wyposażone w napęd i elementy aktywujące w postaci przycisków?						
53.	Czy drzwi wyposażone w napęd są dodatkowo wyposażone w odpowiednie systemy zabezpieczające przed nagłym zamknięciem, np. w laserowe czujniki obecności?						
54.	Czy zastosowano klamki poziome redukujące liczbę manewrów wózkiem?						

55.	Czy oś klamki i/lub oś pochwyty poziomego są zlokalizowane na wysokości 85 cm?						
56.	Czy przyciski do drzwi automatycznych znajdują się na wysokości 85 cm?						
57.	Czy wejście do budynku jest należycie oświetlone?						
58.	Czy dojście z najbliższego przystanku/przejścia dla pieszych/skrzyżowania jest wyposażone w ścieżki prowadzące?						
59.	Czy na przejściach dla pieszych prowadzących do budynku zastosowano rampy krawężnikowe?						
60.	Czy na granicy pomiędzy chodnikiem a jezdnią jest zmiana faktury nawierzchni?						
61.	Czy na najbliższych przejściach dla pieszych zastosowano sygnalizację świetlną?						
62.	Czy na najbliższych przejściach dla pieszych zastosowano sygnalizację dźwiękową?						
63.	Czy dojście do budynku ma szerokość min. 1,5 m i jest drożne?						
64.	Czy nawierzchnia ulic oraz chodników przed budynkiem utrzymana jest w dobrym stanie?						
65.	Czy wejście do budynku jest oznaczone zmienną fakturą?						
66.	Czy budynek jest wyraźnie oznakowany tablicą informacyjną?						
OBSZAR: DOSTĘPNOŚĆ ARCHITEKTONICZNA – WNEŹRZE BUDYNKU							
67.	Czy istnieje kontrast między obszernymi powierzchniami (ściany, podłogi, drzwi, sufity) a elementami ułatwiającymi orientację (poręcze, włączniki, klamki)?						

68.	Czy istnieje kontrast między obszernymi powierzchniami (ściany, podłogi, drzwi, sufity) a elementami informującymi o potencjalnym zagrożeniu (oznaczenia różnicy poziomów-schody, pochylnie, progi itp., piktogramy, oznaczenia drzwi szklanych)?								
69.	Czy istnieje kontrast między podłogą a ścianami?								
70.	Czy istnieje kontrast między ścianami a framugą drzwi i drzwiami?								
71.	Czy w budynku znajdują się rysunki/rzuty kondygnacji ułatwiające orientację w budynku?								
72.	Czy rysunki, rzuty kondygnacji są dostępne dla osób ze szczególnymi potrzebami?								
73.	Czy w budynku znajdują się znaki wskazujące kierunek ruchu?								
74.	Czy znaki wskazujące kierunek ruchu są dostępne dla osób z niepełnosprawnością wzroku i słuchu?								
75.	Czy w budynku znajdują się znaki wskazujące funkcję osoby zatrudnionej w danym miejscu (np. na drzwiach)?								
76.	Czy znaki wskazujące funkcję osoby zatrudnionej w danym miejscu są dostępne dla osób ze szczególnymi potrzebami?								
77.	Czy w budynku znajdują się znaki wskazujące kierunek ewakuacji?								
78.	Czy znaki wskazujące kierunek ewakuacji są dostępne dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności?								
79.	Czy numery pięter znajdują się na każdej kondygnacji?								
80.	Czy numery pięter są widoczne z klatki schodowej?								
81.	Czy numery pięter są widoczne przy wyjściu z windy?								
82.	Czy wszystkie znaki są umieszczone na tych samych wysokościach?								

83.	Czy znaki znajdują się na wysokości od 1,2 do 1,6 m?								
84.	Czy znaki są łatwe do odczytania zarówno w pozycji stojącej, jak i siedzącej?								
85.	Czy informacje pisemne są wykonane czcionką bezszeryfową?								
86.	Czy wielkość liter jest dostosowana do odległości, z której należy ją czytać?								
87.	Czy minimalna wielkość liter wynosi 15 mm?								
88.	Czy istnieje kontrast na dużych tablicach informacyjnych?								
89.	Czy istnieje kontrast pomiędzy dużymi tablicami informacyjnymi a przestrzenią, w której są umieszczone?								
90.	Czy zaniechano połączenia koloru zielonego z czerwonym?								
91.	Czy zaniechano połączenia kolorów zielonego, oliwkowego, żółtego, pomarańczowego, różowego i czerwonego?								
92.	Czy tablice informacyjne i znaki są należycie oświetlone?								
93.	Czy obsługa drzwi nie powoduje konieczności użycia dużej siły?								
94.	Czy osoby ze szczególnymi potrzebami mają dostęp do wszystkich pomieszczeń w budynku, z wyjątkiem pomieszczeń technicznych?								
95.	Czy drzwi wewnętrzne, z wyjątkiem drzwi do pomieszczeń technicznych, mają szerokość 0,9 m i wysokość 2 m w świetle ościeżnicy?								
96.	Czy przed i za drzwiami oraz po ich bocznych stronach jest zapewniona odpowiednia przestrzeń manewrowa umożliwiająca otwarcie drzwi i wejście do pomieszczenia osobie poruszającej się na wózku?								
97.	Czy otwarcie drzwi nie powoduje konieczności wykonania wielu manewrów?								

98.	Czy drzwi wewnątrz budynku nie mają progów?							
99.	Czy przyciski do drzwi automatycznych znajdują się na wysokości 85 cm?							
100.	Czy zastosowano klamki poziome, które redukują liczbę manewrów wózkiem?							
101.	Czy oś klamki i/lub oś pochwytu poziomego są zlokalizowane na wysokości 85 cm?							
102.	Czy drzwi szklane są oznaczone kontrastowymi pasami o szerokości 50 mm?							
103.	Czy pasy zajmują całą szerokość drzwi szklanych?							
104.	Czy pomieszczenia są zaaranżowane w sposób przewidywalny i uporządkowany z odpowiednio wydzielonymi kolorystycznie ciągami komunikacyjnymi?							
105.	Czy dywany i wykładziny podłogowe są na stałe przymocowane do podłoża?							
106.	Czy oświetlenie sztuczne pomieszczeń równomiernie oświetla całą ich powierzchnię?							
107.	Czy oprócz recepcji znajdują się w budynku pomieszczenia z zainstalowaną pętlą indukcyjną?							
108.	Czy pomieszczenia te są oznaczone odpowiednim piktogramem?							
OBSZAR: DOSTĘPNOŚĆ ARCHITEKTONICZNA – LADA RECEPCYJNA, PUNKT OBSŁUGI KLIENTA								
109.	Czy punkty obsługi klienta są zlokalizowane przy głównych ciągach komunikacyjnych?							
110.	Czy recepcja/punkt informacyjny jest wyróżniona/-y przez elementy architektury i wizualny kontrast?							
111.	Czy są zlokalizowane na kondygnacji dostępnej dla osób z niepełnosprawnościami?							

112.	Czy wszystkie stanowiska obsługi są dostosowane dla osób na wózkach?					
113.	Czy co najmniej jedno stanowisko ma blat na wysokości od 95 do 110 cm (przystosowanie do obsługi osób w pozycji stojącej)?					
114.	Czy twarz recepcjonisty/recepcjonistki jest równomiernie oświetlona światłem rozproszonym?					
115.	Czy za recepcjonistą nie ma okna lub źródła oświetlenia?					
116.	Jeśli za recepcjonistą znajduje się okno, to czy zastosowano oświetlenie kontrujące, oświetlające twarz recepcjonisty?					
117.	Czy w pomieszczeniach, w których zastosowano systemy kolejkowe lub alarmowe znajduje się pętla indukcyjna?					
118.	Czy recepcja/punkt informacyjny jest wyposażona/-y w stanowiskową pętlę indukcyjną?					
119.	Czy stanowiska wyposażone w pętle indukcyjne są oznaczone odpowiednim piktogramem?					
120.	Czy w budynku zastosowano bezpośredni lub zdalny dostęp do tłumacza Polskiego Języka Migowego?					
121.	Czy miejsce gdzie dostępny jest tłumacz Polskiego Języka Migowego jest oznaczone odpowiednim znakiem graficznym?					
122.	Czy warunki techniczne dla zdalnego tłumaczenia na język migowy są odpowiednie (np. sprzęt jest skonfigurowany, łącze internetowe zapewnia płynność obrazu, kamera przekazuje obraz wystarczającej jakości)?					

Czy pracownicy instytucji umieją zainicjować usługę zdanego tłumaczenia (np. odnaleźć i włączyć program na komputerze)?								
OBSZAR: DOSTĘPNOŚĆ ARCHITEKTONICZNA – DOSTĘPNA TOALETA								
123.	Czy na każdej kondygnacji dostępnej dla osób z niepełnosprawnością znajduje się dostępna toaleta?							
124.	Czy drzwi toalety otwierają się na zewnątrz?							
125.	Czy blokowanie drzwi od wewnątrz odbywa się za pomocą elementów łatwych w obsłudze, np. w formie dźwigni?							
126.	Czy drzwi do toalety spełniają pozostałe wymogi dotyczące drzwi wewnętrznych?							
127.	Czy przestrzeń manewrowa ma wymiary 150 cm x 150 cm przed WC i umywalką?							
128.	Czy wolna przestrzeń z prawej i lewej strony miski ustępowej ma szerokość 90 cm i głębokość 70 cm?							
129.	Czy z lewej i prawej strony są umieszczone składane uchwyty wsporcze?							
130.	Czy odległość między uchwytami wynosi od 70 do 65 cm?							
131.	Czy górna krawędź poręczy znajduje się 28 cm nad powierzchnią siedzenia?							
132.	Czy uchwyty są zamontowane w taki sposób, aby mogły przenosić obciążenia?							
133.	Czy przycisk do wzywania pomocy znajduje się 50 cm od narożnika pomieszczenia?							
134.	Czy przycisk do wzywania pomocy jest zamontowany na wysokości 85 cm od podłogi?							
135.	Czy przycisk wyposażony jest w sznurek, który kończy się na wysokości 15 cm od podłogi?							

137.	Czy korzystanie z przycisku jest możliwe zarówno z pozycji siedzącej, jak i leżącej?								
138.	Czy sygnał z przycisku jest kierowany do obsługi budynku?								
139.	Czy umywalka ma szerokość 65 cm i głębokość 55 cm?								
140.	Czy górna krawędź umywalki znajduje się na wysokości maks. 80 cm od poziomu podłogi?								
141.	Czy przednia krawędź umywalki jest przystosowana do przenoszenia dużych obciążeń?								
142.	Czy po bokach umywalki znajdują się uchwyty?								
143.	Czy istnieje możliwość podjechania pod umywalkę?								
144.	Czy zapewniono armaturę jednouchwytową z dłuższym uchwytem do obsługi bądź alternatywnie armaturę bezdotykową?								
145.	Czy odległość armatury od przedniej krawędzi umywalki: wynosi maks. 40 cm?								
146.	Czy lustro na ścianie nad umywalką umożliwia korzystanie w pozycji siedzącej oraz stojącej?								
147.	Czy lustro posiada rączkę umożliwiającą zmianę kąta nachylenia?								
148.	Czy dozownik mydła znajduje się na wysokości pomiędzy 85 a 105 cm?								
149.	Czy suszarka jest zamontowana na wysokości 85 cm?								
150.	Czy przed suszarką istnieje przestrzeń manewrowa o wymiarach 1,5 m x 1,5 m – tak, aby możliwy był podjazd wózkiem inwalidzkim?								
151.	Czy kosz umożliwia obsługę jedną ręką, jest szczelny i samozamykający?								
152.	Czy kosz nie jest otwierany za pomocą stopy?								
153.	Czy istnieje kontrast między ścianą a podłogą?								

154.	Czy istnieje kontrast między drzwiami a ścianami?						
155.	Czy istnieje kontrast między ścianą a elementami wyposażenia (umywalka, miska ustępowa, poręcze, przycisk spłuczki, przycisk do wzywania pomocy, kosz na śmieci, suszarka, dozownik mydła, pojemnik na papier toaletowy)?						
156.	Czy pomieszczenie toalety jest należycie oświetlone?						
157.	Czy przycisk spłuczki nie wymaga użycia zbyt dużej siły lub nadmiernych manewrów?						
	OBSZAR: DOSTĘPNOŚĆ ARCHITEKTONICZNA – KOMUNIKACJA POZIOMA I PIONOWA						
158.	Czy minimalna wysokość balustrady/poręczy mierzona od wierzchu poręczy wynosi 1,1 m?						
159.	Czy balustrady wraz z poręczami nie zmniejszają światła biegów schodów?						
160.	Czy poręcze przy schodach i pochylniach, przed ich początkiem i za ich końcem, są przedłużone o 30 cm oraz zakończone w sposób zapewniający bezpieczne użytkowanie?						
161.	Czy poręcze mają profil okrągły o średnicy od 32 mm do 51 mm?						
162.	Czy poręcze mają szorstką powierzchnię uniemożliwiającą poślizg ręki?						
163.	Czy maksymalna wysokość stopnia schodów wewnętrznych ma 17,5 cm?						
164.	Czy poręcze przy schodach i pochylniach są oddalone od ścian, do których są mocowane o 5 cm?						
165.	Czy pomiędzy dolną krawędzią poręczy a górnym elementem balustrady jest przeswit o szerokości 4 cm?						

166.	Czy schody i pochylnie wewnętrzne spełniają pozostałe wymogi dotyczące schodów zewnętrznych (wysokość, oznaczenia, szerokość)?						
167.	Czy wolna od przeszkód przestrzeń użytkowa pod biegiem schodów wynosi przynajmniej 2,1 m?						
168.	Czy schody bądź pochylnie mają charakter stary?						
169.	Jeżeli różnica poziomów między pierwszą a najwyższą kondygnacją nadziemną przekracza 9,5 m, to czy budynek został wyposażony w dźwig osobowy?						
170.	Jeżeli budynek został wyposażony w dźwig osobowy, to czy osoby z niepełnosprawnością mają dostęp do każdej kondygnacji użytkowej?						
171.	Czy z każdej kondygnacji użytkowej jest dostęp do dźwigu?						
172.	Czy co najmniej jeden z dźwigów osobowych przeznaczonych do komunikacji ogólnej jest dostosowany do przewożenia osób z niepełnosprawnościami?						
173.	Czy odległość pomiędzy zamkniętymi drzwiami przystankowymi dźwigu a przeciwległą ścianą lub inną przegrodą wynosi przynajmniej 1,6 m?						
174.	Czy zapewniono powierzchnię manewrową przed kabiną dźwigu, która umożliwia obrót wózkiem o 180°, tj. 2 m w kierunku ruchu i 1,5 m szerokości?						
175.	Czy różnica poziomów podłogi kabiny dźwigu zatrzymującego się na kondygnacji użytkowej i posadzki tej kondygnacji nie przekracza 2 cm?						
176.	Czy istnieje kontrast między drzwiami dźwigu a ścianą, na której znajdują się drzwi?						
177.	Czy panele sterujące umieszczone na zewnątrz, dźwigu znajdują się 50 cm od sąsiadujących narożników?						

178.	Czy panele sterujące na zewnątrz dźwigu są zamontowane na wysokości od 90 do 120 cm?					
179.	Czy istnieje kontrast elementów paneli sterujących w stosunku do tła?					
180.	Czy winda dysponuje sygnalizacją świetlną przyjazdu windy i informuje użytkownika o tym, która winda przyjechała oraz w którą mierza stronę?					
181.	Czy winda dysponuje sygnalizacją dźwiękową, która informuje o zamykaniu i otwieraniu drzwi?					
182.	Czy winda dysponuje sygnalizacją dźwiękową przyjazdu windy i informuje o tym, która winda przyjechała oraz w którą mierza stronę?					
183.	Czy kabina dźwigu osobowego ma szerokość 1,1 m i długość 1,4 m?					
184.	Czy drzwi do kabiny dźwigu osobowego mają szerokość 90 cm?					
185.	Czy poręcze w kabinie dźwigu znajdują się na wysokości 90 cm?					
186.	Czy zapewniono co najmniej jedną poręcz zamontowaną równoległe do podłogi po tej samej stronie kabiny, co tablica przyzywowa?					
187.	Czy tablica przyzywowa w kabinie dźwigu znajduje się na wysokości od 80 do 120 cm i w odległości nie mniejszej niż 0,5 m. od narożnika kabiny?					
188.	Czy tablica przyzywowa posiada dodatkowe oznakowanie dla osób niewidomych i informację głosową, na którym piętrze się zatrzymała?					
189.	Czy wszystkie przyciski są wypukłe?					
190.	Czy na przyciskach znajdują się wypukłe znaki oraz znaki w alfabecie Braille'a?					

191.	Czy w kabinie windy powyżej panelu sterującego lub nad drzwiami windy umieszczony jest wyświetlacz pokazujący numer piętra, na którym znajduje się winda?						
192.	Czy przycisk kondygnacji „zero” jest dodatkowo wyróżniony kolorystycznie i dotykowo?						
193.	Czy drzwi windy otwierają i zamykają się automatycznie?						
194.	Czy drzwi windy wyposażone są w system zatrzymujący ich zamykanie, jeżeli jakikolwiek przedmiot/osoba przeszkodzą w ich zamknięciu?						
195.	Czy istnieje kontrast elementów tablicy przyzywowej w stosunku do tła?						
196.	Jeżeli osoba na wózku nie może zawrócić we wnętrzu windy, to czy w kabinie windy zamontowano lustro w celu obserwacji przeszkód w trakcie wysiadania z niej?						
197.	Czy odległość dolnej krawędzi lustra od podłogi wynosi 30 cm?						
198.	Czy powierzchnie ścian kabiny windy są matowe?						
199.	Czy istnieje kontrast pomiędzy powierzchniami ścian kabiny a podłogą?						
200.	Czy posadzka kabiny jest antypoślizgowa?						
201.	Czy posadzka kabiny jest matowa?						
202.	Czy różnica poziomów między kabiną a zewnętrzną nawierzchnią jest mniejsza niż 2 cm?						
203.	Czy ciągi komunikacyjne mają szerokość 1,8 m?						
204.	Jeżeli nie można osiągnąć szerokości 1,8 m, to czy ciągi komunikacyjne mają szerokość przynajmniej 1,2 m?						

205.	Czy światło ciągów komunikacyjnych nie jest zawężone przez przeszkody (poręcze, gabloty, meble itd.)?							
206.	Czy w ciągach komunikacyjnych nie ma wystających ze ścian lub sufitu przeszkód (wieszaków, skrzynek, tablic, gablot)?							
207.	Czy przed schodami, pochyliniami i podnośnikami jest zapewniona odpowiednia przestrzeń manewrowa dla osób na wózkach (1,5 m x 1,5 m)?							
208.	Czy w poziomych ciągach komunikacyjnych występują różnice poziomów?							
209.	Jeżeli w poziomych ciągach komunikacyjnych występują różnice poziomów, to czy zapewniono pochylinię lub w ostateczności podnośnik?							
210.	Czy wysokość poziomych ciągów komunikacyjnych wynosi w świetle co najmniej 2,1 m?							
211.	Czy nawierzchnia ciągów komunikacyjnych nie stwarza ryzyka poślizgu?							
212.	Czy nawierzchnia ciągów komunikacyjnych jest matowa?							
213.	Czy w holu zastosowano ścieżki prowadzące do recepcji/punktu informacyjnego?							
214.	Czy w holu znajdują się miejsca do odpoczynku (kanapa, siedziska)?							
215.	Czy pogłos w holu jest wytłumiony (wykładziny o krótkim włosiu, płyty akustyczne)?							
216.	Czy tablice informacyjne są tak położone, że można je odczytywać z pozycji stojącej, jak i siedzącej (osoba na wózku)?							
217.	Czy miejsce umieszczenia informacji jest tak zorientowane, aby unikać odbicia światła dziennego, jak i sztucznego?							

OBSZAR: DOSTĘPNOŚĆ ARCHITEKTONICZNA – OBOWIĄZKI OGÓLNE

218.	Czy w przypadku braku dostępności budynku lub jego części, podmiot zapewnia dostęp alternatywny (np. wsparcie osób trzecich lub załatwienie sprawy w miejscu pobytu osoby ze szczególnymi potrzebami)?												
219.	Czy podmiot posiada procedurę/dokument zapewnienia dostępu alternatywnego?												
220.	Czy procedura/dokument zapewnienia dostępu alternatywnego obejmuje w szczególności:												
221.	a) zapewnienie osobie ze szczególnymi potrzebami wsparcia innej osoby?												
222.	b) zapewnienie wsparcia technicznego osobie ze szczególnymi potrzebami, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technologii?												
223.	Czy podmiot zapewnia dostęp osób ze szczególnymi potrzebami?												
224.	Czy osoba korzystająca z psa asystującego ma dostęp do budynku?												
225.	Czy budynek posiada procedury ewakuacji osób ze szczególnymi potrzebami?												
226.	Czy w istniejących przepisach wydanych przez podmiot jest uwzględniona ewakuacja osób ze szczególnymi potrzebami?												
227.	Czy system alarmowy posiada sygnały świetlne i dźwiękowe?												
228.	Czy sygnały alarmowe są nadawane również przez pętlę indukcyjną (o ile takie są)?												
229.	Czy budynek jest wyposażony w wózki ewakuacyjne i maty ewakuacyjne?												

Załącznik nr 3. Lista sprawdzająca dostępność informacyjno-komunikacyjną

Pytania kluczowe:

1. Czy podmiot zapewnia możliwość komunikacji z klientem z wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się, o których mowa w art. 3 pkt. 5 ustawy z dnia 19 sierpnia 2011 r. o języku migowym i innych środkach komunikowania się (Dz. U. z 2017 r. poz. 1824), w szczególności za pomocą:
 - poczty elektronicznej, lub
 - SMS lub MMS, lub
 - komunikacji audiowizualnej, lub
 - komunikatorów internetowych, lub
 - formularza na stronie internetowej, lub
 - zapewnienia dostępu do usługi tłumacza na miejscu lub przez strony internetowe (komunikatory) lub aplikacji do tłumaczenia Polskiego Języka Migowego.
2. Czy w obiekcie jest wyznaczony punkt informacyjny, informacja lub recepcja? TAK/NIE
3. Czy informacja/recepcja/punkt informacyjny posiada pętlę indukcyjną? TAK/NIE
4. Czy na stronie internetowej podmiotu znajduje się plik elektroniczny zawierający tekst odczytywalny maszynowo, opisujący zakres działalności danego podmiotu? TAK/NIE
5. Czy na stronie internetowej podmiotu znajduje się nagranie w Polskim Języku Migowym opisujące zakres działalności danego podmiotu? TAK/NIE
6. Czy na stronie internetowej podmiotu znajduje się informacja w tekście łatwym do czytania, opisująca zakres działalności danego podmiotu? TAK/NIE

7. Czy podmiot posiada procedury zapewnienia komunikacji zgodnej z wnioskiem osoby ze szczególnymi potrzebami (np. w alfabecie Braille’a lub z osobą głuchoniewidomą)? TAK/NIE

Pytania dodatkowe pozwalające sprecyzować zakres koniecznych działań:

- Czy miejsce, gdzie dostępny jest wideotłumacz jest oznaczone znakiem graficznym? TAK/NIE
- Czy personel potrafi zainicjować usługę zdalnego tłumaczenia (np. odnaleźć i włączyć program na komputerze) i obsłużyć klienta za pośrednictwem tłumacza? TAK/NIE
- Czy miejsce/-a w obiekcie, gdzie zainstalowano pętlę indukcyjną lub inne środki techniczne do obsługi osób słabosłyszących, jest/są oznaczone znakiem graficznym? TAK/NIE
- Czy personel podmiotu jest przeszkolony z podstawowych zasad komunikacji z osobą z niepełnosprawnością wzroku, słuchu i intelektualną? TAK/NIE
- Czy personel wykonujący zadania w punkcie informacyjnym lub recepcji (o ile dotyczy) jest przeszkolony z podstawowych zasad komunikacji z osobą z niepełnosprawnością wzroku, słuchu, intelektualną i ruchową? TAK/NIE
- Czy pozostały personel podmiotu jest przeszkolony z podstawowych zasad komunikacji z osobą z niepełnosprawnością wzroku, słuchu, intelektualną i ruchową? TAK/NIE
- Czy w budynku znajduje się dźwiękowy system powiadamiania alarmowego? TAK/NIE
- Czy w budynku znajduje się świetlny system powiadamiania alarmowego? TAK/NIE

Uwagi:

.....
.....
.....
.....

Załącznik nr 4. Program rozwoju kompetencji kadr UMCS-u w zakresie uniwersalnego projektowania

Kadra prowadząca zajęcia dydaktyczne

Pełny program rozwoju kompetencji w zakresie uniwersalnego projektowania dla kadry dydaktycznej obejmuje trzy moduły w łącznym wymiarze 30 godz. dyd.:

Moduł 1. Zapewnienie dostępności cyfrowej materiałów dydaktycznych – 10 godz.

Moduł 2. Metodyka kształcenia oparta na modelu uniwersalnego projektowania – 12 godz.

Moduł 3. Metodyka opracowywania racjonalnych dostosowań – 8 godz.

Wskaźniki powodzenia realizacji programu:

	2023	2024	2025	2028
Odsetek pracowników przeszkolonych z zakresu modułu 1	10	30	50	75
Odsetek pracowników przeszkolonych z zakresu modułu 2	5	20	40	60
Odsetek pracowników przeszkolonych z zakresu modułu 3	2,5	10	20	30

Kadra naukowo-badawcza

Moduł: Zapewnienie dostępności cyfrowej publikacji i dokumentów elektronicznych – 10 godz.

	2023	2024	2025	2028
Odsetek pracowników przeszkolonych z zakresu modułu	10	30	50	65

Kadra administracyjna

Pełny program rozwoju kompetencji w zakresie uniwersalnego projektowania dla kadry administracyjnej obejmuje trzy moduły w łącznym wymiarze 30 godz. dyd.:

Moduł 1. Zapewnienie dostępności cyfrowej stron www i dokumentów – 12 godz.

Moduł 2. Zapewnienie dostępności informacyjno-komunikacyjnej – 8 godz.

Moduł 3. Podstawy komunikacji z osobami z niepełnosprawnościami sensorycznymi – 10 godz.

	2023	2024	2025	2028
Odsetek pracowników przeszkolonych z zakresu modułu 1	20	40	70	90
Odsetek pracowników przeszkolonych z zakresu modułu 2	20	40	70	90
Odsetek pracowników przeszkolonych z zakresu modułu 3	5	15	30	40

Ponadto dla osób odpowiedzialnych za projektowanie serwisu www UMCS i rozwiązania informatyczne należy przeprowadzić cykl szkoleń specjalistycznych z zakresu dostępności cyfrowej i projektowania zgodnego ze standardem WCAG.

	2023	2024	2025	2028
Odsetek pracowników odpowiedzialnych za projektowanie serwisu www UMCS i rozwiązania informatyczne przeszkolonych z zakresu dostępności cyfrowej i projektowania zgodnego ze standardem WCAG	50	70	90	100

